

CUKRINIAI AVINĖLIAI

Aš vėl sėdu prie knygos ir, kad geriau įsikalčiau kiekvieną žodį, skaitau garsiai. Taip deklamuoju apie Romos imperijos karus gerą valandą, bet mano mintys pasprunka iš cezarių nelaisvės ir vaikščioja sode, tarp žiedų, kurie putodami veržiasi ir krinta nuo medžių.

Pro atvirą langą įlekia didelė samanė bitė. Ilgai ji dūzgia metaliniu balsu, lyg tolimos parapijos varpas, paskum nutupia ant knygos, pakraipo ūsą, pažiūri į raides. Ne, samanė nemoka skaityti ir vargu ar apsidžiaugty, sužinojusi Gražiosios Elenos istoriją. Pabėgiojusi kiek, ji ištiesia sparnus, nukrečia knygos lapuose auksines žiedų dulkes, pakyla ir išskrenda į orą. Valandėlę ją matau viršum vyšnios, o paskum ji krinta į žiedus kaip sunkus lietaus lašas.

Daugiau negaliu prisiverst skaityti. Rodos, išgirstu nepaprastai malonų balsą už lango kugždant: „Einam!“ Apsidairiau. Nieko nepastebiu. Tik dar labiau išgiedrėja dangus, ir lelijavi debesys rymo vietoje.

Lyg kad toji samanė bitė man būtų parodžiusi kelią: užverčiu knygą. Pakaks! Tokia puiki diena!

Išsitraukiu iš palėpės dviratį, nuvalau nuo jo rūdis, purvą, ištepu alyva ašis ir stipinus. Kur važiuoti? Pasileidžiu senu, man gerai pažįstamu keliu į vakarus. Mane traukia seni atsiminimai ir tasai kraštas, kurio upių vandenyse taip gausiai veisiasi žuvys, o paukščiai debesimis užgula saulę. Žuvį ten gauda rankomis, ir sekloje atsiautose jos giminės toks tirštumas, kad nugaros kyši iš vandens.

Minu dviratį pavėjui. Dobilų marios supasi iš šonų, kyla miškai, kalvos. Kaip lengva minti! Žydinti žemė skleidžia šiltą alsavimą, kuris mielas lyg motinos burnos kvapas.

Privažiuoju kalnelį, nulipu nuo dviračio ir stumiu jį. Kai kūną suvilgo prakaitas, pasidaro dar laisviau ir lengviau. Tai ne tas lipnus, tirštas prakaitas, kuris lenkia žmogų prie žemės nuo sunkaus darbo. Ne, tai prakaitas, kuris sunkias iš kaktos kaip iš jauno beržo sula. Įkopus į kalvą, pūstelėjus vėjūkšliui, vėl galiu sėsti ant dviračio ir nesilaikydamas rankomis vairo leistis galvotrūkčiais pakalnėn.

Štai akyse tvyksteli nedidelė upė. Ją išgirstu kriokiant lyg besiantinantį smarkų lietų. Upė vėl išnyksta iš akių, bet kiek pavažiavęs atrandu jos siaurą sidabrinę kilpą. Ten, žemiau, vandenys, išsilaisvinę iš akmenų ir medžių nuolūžų nelaisvės, guli ramūs kaip ledas. Upė skundžiasi tyliai kaip mergina, įsikniaubusi į pievą.

Pavažiavęs dar porą kilometrų, paverčiu dviratį ant griovio kranto, į žydinčių gervuogių krūmą, atsigulu kniūpsčias, ir sodri žolė mane paskandina kaip geras patalas. Ilgai žiūriu į dangų – be aiškios minties. Paskum užmerkiu akis. Už kalno eina graudus molinės piemenuko švilpynės balsas...

O mielos, brangios kūdikystės dienos! Aš regiu vakarų šaly plikas, liūdnas ir vienišas kalvas, kurios kaip šviesūs laivai plaukia saulėje. Tik pačioje aukščiausioje stovi vienkiemis, o žemyn takas ir dar žemiau – senas šulinys. Prie vieškelio šlama nedidelis, vyro sauja apkabinamas beržas, lyg išėjęs pasivaikščioti iš miško ir kažko belūkuriuojąs. Tai mudu su Andrijono Simuku, jį išrovę girioje, vieną pavasarį atnešėm ir persodinom į purią pavieškelės žemę.

Daug metų nebuvau tėviškėje ir apie beržą tiek tegirdėjau, kad jis išaugo į didelius ir aplink jį šoka kaimo jaunimas pavasario gegužinėse.

Išvažiuojant iš kaimo į miestą mokytis, teko man su ašaromis atsisveikinti su Simuku ir beržu.

Štai begulint pievoje išardytos minčių nitytys pradeda megzti netolimos praeities paveikslą. Širdis pradeda smarkiau plakti, kai pagalvoju, kad po poros trejeto valandų kelionės pamatysiu kūdikystės draugus, ir brangiausią iš jų visų – Simuką.

Kaip gyvą atsimenu jį. Ak, vaikai, vaikai! Juk ir mudviejų su Simuku kūdikystės dienos buvo tokios pat pilnos džiaugsmo ir keistų nuotykių, ir mes apverkėm karštomis ašaromis kiekvieną nepasisekimą ir nuoskaudą. Ir nuo mūsų juoko plyšo giria, laukas, kai mes buvom laimingi pabaidę paukštį, atradę pirmąją išsirpusią uogą!

Ir dabar matau savo draugo strazdanomis lyg sėmenų grūdeliais išmargintą veidą. Girdžiu jo balsą lyg birbynę, kaip jis, įsilipęs į eglės viršūnę, siūbuoja į visas puses ir ulba:

Išėjo tėvelis į mišką-ką-ką!

Išėjo visi vaikai į mišką!

Kai pamato Simukas iš eglės viršūnės, kad Pirmininkė eina į daržą, jis šaukia rūsčiu, spiegiančiu balsu:

– Pirmininke, stoi!

Karvė Simuko praminta Pirmininke už tai, kad ji visą bandą nuolatos pirmoji veda į užgintas ganyklos vietas. Simukas mano, kad geriau gyvulys klauso, jeigu jam kalbėsi rusiškai, kaip kad dėdė Kasparas su savo arkliais kalbasi. Iš jo Simukas ir išmoko porą žodžių.

Valandėlę Pirmininkė stabtelėja, pasiklauso savo piemens balso, bet netrukus ištiesia kaklą ir vėl styrina išdidžiai, iškilmingai. Paskum ją traukia veršiukai, avys, žąsys. Paskutinis šlubuodamas bėga mažiausias avinukas. Simukas, matydamas, kad Pirmininkė visai neklauso, pradeda telžti ją piktais žodžiais kaip botagu. Karvė jaučiasi negerai daranti: sustoja, trupučiuką svarsto, ar čia eiti, ar ne, nes žino, kad už neklusnumą jai klius nuo Simuko, bet, pamačiusi avis su veršiukais jau sulindus į daržą, apsilaižydama puola į batvinius.

Simukas priverstas išlipti iš medžio viršūnės, kur iš šakų jis įsitaisė lizdą ir visą laisvalaikį jame tupi, pakabinęs raudonas suskirdusias kojas, lyg gužutis. Kaip šutri voverėlė išsluogia Simukas iš medžio, pirma nusilaužia liekną rykštelę ir su skardūliais bėga galvijams už akių.

Geriausias Simukui ganymas, kai priglemžia iki soties senė Pirmininkė. Simukas nieko nesigaili, kad tik ji prikimštų savo didelį, nukarusį pilvą: jis nubėga į daržą, išravėja lysves, įpuola į vasarojų – priskabo svėrių ir didžiausią glėbį atneša karvei. Bet jai labai daug reikia. Pirmininkė putodama ryja tokį skanėsį, ir vis jai negana.

– Nežinau, kur tau ir lenda! – sako Simukas karvei, bet toji apsilaižiusi ima sekioti paskum jį ir, tokiu būdu išpaikinta, tik ir žiūri į daržą. Tada Simukas sugalvoja Pirmininkei keršyti: atleidžia pantį ir supančioja senę dukart trumpiau. Dabar ji gali eiti tik mažais žingsniukais.

Kai Pirmininkė nurimusi, prisikimšusi atsigula, tuojau veršiukai, avys, net žąsys paseka ją, ir visi ratu išsitiesia aplink.

Simukas turi valandą laisvo laiko ir vėl įsluogia į eglės viršūnę. Ten jis drožinėja malūnėlius, medinius vokiečius, peršoka nuo šakos ant šakos, iš tolo pasveikina, prakalbina važiuojančius, einančius pėsčius vyrus ir moteris.

Pamatys jis dėdę Kasparą, ir sudeda apie jį dainą:

Dėdė Kaspar, ar tai tu?

O gal turi riešutų?..

– Na, na! – sako jam Kasparas sustojęs ir ieško, iš kurio medžio plaukia balsas. – Ar neiškrisi kaip varniukas?.. Bus tau riešutų...

– Ko aš krisiu, kad aš – plest, plest su sparnais – ir nulekiu!

Simukas kaip paukštis išplečia viršum galvos švarko skvernus, bet pasprūsta ir vos nenudrimba.

– Matai, ir būtų tau – plest plest! – juokiasi dėdė ir, dar pasakęs ką, pabaręs piemenį, nueina savo keliu.

Netrukus skuba pieva su grėbliais mergikės. Simukas apie visas galėtų sudėti dainą, bet iš jų jam pasirodo tik viena geriau pažįstama. Kai tik mergikės prieina arčiau, netoli nuo jų nupuola viena, paskum antra, trečia skuja, ir plonas balsas pasilieja laukuose:

*Ona, Ona, gera žmona,
Turi vyrą tikrą poną...*

Mergikės nusikvatoja ir, pamačiusios Simuką, ima jį erzinti:

– Še, giesmininkas atsirado! Praeit neduoda. O kelnaičių dar nemoka pats apsimauti!

Simukas galvoja, kaip atsikirsti, ir dar mergikės krykšdamos nespėja poros žingsnių žengti, jas pasiveja nauja daina:

*Ant Lamburko daug kryžiuočių
Rengias mus terlioti...*

– Kūrė! Žale! Ei! – šaukia jis nebaigęs dainos, kurioje vietoj žodžio terioti jis sako – terlioti, bet jam vis tiek. Kad tik galėtų dainuoti, šūkauti, šokinėti!

Simukas ir visus gyvulius savaip pakrikštijęs. Mažąjį veršiuką jis vadina Strakalu – dėl jo paikumo ir zylojimo. Tai gana jaunas ir kvailas veršiukas. Simukui pakanka tik suzyzti pamėgdžiojant bimbala, širšę ar bitę – nors būtų šalčiausia diena, jokio vabzdžio, – Strakalas užlenkia uodegą ir pasileidžia per laukus. Vienas avinukas, pats mažiausias, su lauka kakta, Simuko vadinamas Vargdieniu. Avinukas kažkada buvo susižeidęs priešakines kojas ir ėsti kitaip negalėjo, kaip tik klūpsčias. Vėliau taip ir pasiliko, kad iš skausmo ar įpratimo Vargdientis tik priklaupęs galėjo pešti žolę.

Simukas jį labiausiai myli ir su juo dalinasi duona. Jei avių banda palieka Vargdientį ir jis ima iš paskum bėgdamas graudžiai bliauti, Simukas jį paima ir gerą galą paneša, kalbėdamas su juo:

– O, tu mano Vargdieni... tu našlaitėli...

Kartais Simukas Vargdientį mėgsta papuošti: nupina iš purienų ar rugiagėlių vainiką ir užkabina jį ant mažų ragiukų. Vargdientis stovi ir žiūri į Simuką geromis akimis, nesuprasdamas, ką čia su juo daro. Vėliau Vargdientis įgudo vainiką nukratyti ir tuojau jį suėsti. Jei Simukas kur nors atsiguldavo pievoje snustelėti, karvėms rimstant, žiūrėk, ims jį ir prikels priėjęs Vargdientis, snukučiu bakstelėjęs į veidą.

Kartais išgirdę žmonės tokį smarkų dainininką sustodavo ir užkalbindavo:

– Kieno tie gyvuliai? Kaip vadinasi, vaikelį, šis kaimas?

*Aš, Simas Andrijonas,
Visų karvių kapitonas!.,
Tralylialia! –*

Ir pabėga Simukas, užtraukęs dainelę.

Po valandėlės jau jo balsas skamba toli toli, pačiame pagiry:

– Jurgi, Jurgi, duok tabokos!..

Gal ramus, didelis vakaras ar pati giria, o gal kitas toks Simukas, įsilindęs į tankumyną, jam atsako:

– Jurgi, Jurgi, duok tabokos!

Simukui iš pradžių pasirodo, kad tikrai kokie dvaro piemenys bus sumanę iš jo pasityčioti, todėl atsikerta dar smarkiau:

– Aš ne su tavim kalbu. Tu tylėk!

– Aš ne su tavim... tylėk! – atsako vėl.

Nors Simukas supranta, kad čia aidas kartoja jo žodžius, bet jam vis dėlto neaišku, kaip gali grįžt jo balsas. Ne, turbūt aidas ir yra toks didelis, samanomis apžėlęs kerplėša senis, kuris nori tik pasijuokti.

– Kakarykū! – šaukia Simukas.

– Kakarykū! – atsako.

Simukas beveik įpyksta ant aidos ir rėkia susiriesdamas. Nieko negali su tuo girios plepiu padaryti: jis vis savo. Verčiau nutilti.

Toks buvo gyvas, linksmas Simukas. Aš su juo kartais susitikdavau ant ežios, ir mes kalbėdavome apie viską. Jis buvo už mane gal puse metų vyresnis. Jo skubrunių ir pirmavimų sunkiai parungdavau. Kai karvės suguldavo pietų metu, mes nuklysdavome į kalvas, kur daug žemuogių. Simukas mėgo apie viską klausinėti ir pasakoti. Išgirs kur nors toli, už girios, užiant, tuojau atsiguls, pridės prie žemės ausį ir sako:

– Jeroplanas atlekia.

Tuomet mes įsikariame į kokio nors medžio viršūnę, kad būtų geriau matyt, ir laukiame. Ilgai netenka laukti: tikrai, toli danguje pasirodo vienas, paskum du, trys juodi taškeliukai.

– Daug lekia: dešimt. Ne, šimtas! Karas bus! – sako Simukas džiugiai ir dar aukščiau kopia į medį. Mes abu manėme, kad, įsikabinus į aukščiausią medį, būtų galima ranka lėktuvus pasiekti.

Netrukus išgirstame, kaip mūsų lėktuvai tik: karr karr!..

– Varnos! – sakau draugui. Abu nusiminę išlipame iš medžių. Simukas, pasikasęs blauzdelę, sako:

– Jei mes turėtumėm geležies ir lovį, galėtumėm pasidirbti po jeroplaną. Kur tu tada lėktum?

Aš nežinau, kur būtų geriau lėkti... Gal į Ameriką? Bet Simukas lėktų į mėnulį ar į kitą žvaigždę, įsidėtų kirvį ir parsivežtų daug misingio. Jis sako, kad mėnulis misinginis, nes nakčia žibąs. Turėdamas misingio, jis galėtų pasidaryti armonikėlį ir dviratį.

Grįždami iš skynimų, susitinkame dėdę Kasparą. Simukas jo paklausia apie lėktuvą, iš ko jis padarytas, ar gali nutūpt į medį ir kokio jis ilgio.

Kasparas paaiškina, kad lėktuvai yra gyvi ir deda kiaušinius kaip ir kiti paukščiai. Mudu su Simuku suprantame, kad dėdė nori pajuokauti, ir jo daugiau neklausinėjame.

Iš tolo pamatę, kad karvės dar tebeguli, mes išsitiesiame pievoje ir raičiojamės. Kai pavargstame, Simukas laužia galvą, ką čia dar išsigalvojus.

– Ve, ve, – šaukia jis, – koks didelis uodas!

Tikrai, ant jo kojos atsitūpęs didelis uodas geria kraują. Uodo pilvukas netrukus išsipučia. Simukas su delnu duoda uodui ir sutraiško jį:

– Štai tau per kepurę! Štai tau gerti kraują, brolyti, brolyti...

Mums bežaidžiant, užaina debesėlis, ir pradeda retais, dideliais lašais lyti. Kur mudu pulsime? Išsineriame iš švarkų, išverčiame juos pamušalu į viršų ir, vienas kitą prarėkdami, leidžiamės pažiūrėti, kaip lietūs krinta į upę.

– Su saule lyja – karalius duonos neteko! – šaukiame abu.

Lietus greitai praeina, grioviai ima putodami dainuoti. Mes nutariame padaryti tvankas ir sulaikyti vandenį, kurį neša tarplysviai ir godžiai geria suskilusi žemė.

Už miško pasirodo vaivorykštė, ir mes nutariame nubėgti prie jos ir pasižiūrėti į vaivorykštę iš arti.

– Kažin, iš ko ji padaryta? – klausiu Simuką.

– Turbūt iš to, kur kiaušinius per Velykas margina. Gaila, kad mes neturime buteliukų, ot būtų rašalo!

– Tai gal ten rašalas toks?.. – klausiu Simuką.

Mes bėgame ir bėgame. Jau pasiekiame ir miško pakraštį, kur turėjo prasidėti vaivorykštė, bet ji dabar dar toliau. Uždusdami puolame už miško ir taip aiškiai ją matome, jog net žolių kupstą įsidėmime, iš kur ji kyla. Pašokame prie žolyno ir pasilenkę žiūrime į žemę. Ūžia.

– Ji į žemę sulindo, – sakau Simukui.

– Kvailas tu, ji ne kurmis! Ugi ve, ve!

Simukas pirštu parodo, kad vaivorykštė vėl už kokio šimto žingsnių. Matome, kad vis tiek jos nepavysime, ir grožimės žiūrėdami į nuostabias varsas, kurios žaliais, rausvais ir lelijavais kaspinais juosia lanku visą kaimą.

– Ji dabar vandenį geria. Girdi, kaip šniokščia? Paskum jį išpurkš.

– Bene ji turi burną? Kasparas sako, kad ji iš lašiukų.

– Tai kodėl ji bėga nuo mūsų?

Vaivorykštė tolsta ir tolsta. Valandėlę ji sužimba tokiomis skaudžiai ryškiomis spalvomis, kad net akys raibsta. Paskum užgęsta.

– Ė, dabar žinau! – sako Simukas. – Ją į dangų įtraukė. Jeigu ji būtų ties mūs lauku atėjusi, būtų ir mudu su karvėmis pakėlus.

Greitai mūsų dėmesį nuo vaivorykštės atitraukė viršum galvų praskridęs paukščių būrys. Paukščiai taip žemai pranėrė, kad net kliudė sparnų viršūnėlėmis mūsų veidus.

– Šnekučiai! – šūkteli Simukas. – Na, spėk, kiek jų yra... Viens, du, trys, keturi... dešimt, keturiolika, penkiolika... dvidešimt, šimtas dešimt, vienuolika!..

– Spėk tu! – sakau jam. – Kur tau vienuolika! Jų bus koks tūkstantis.

– O tūkstantis mažiau už devyniolika! – ima ginčytis Simukas.

Paukščių būrys pamažėl susilieja į vieną neaiškų debesėlį, staiga šuoliu pakyla aukšty, krinta vėl žemyn ir lyg kepurė, kiek pakabėjusi danguje, nupuola už miško.

– Aš dar matau... ne, nematau... matau... – akis primerkęs stebi Simutis į tolį. – Jie jau už Kauno.

Simukas viską žino, ir nebandyk su juo ginčytis. Jis man aiškina, kad todėl šnekučiais tuos paukščius vadina, kad jie šnekasi.

– O kiti paukščiai nemoka šnekėt?

– Moka! Ir gandrai šneka, tik jie su snapu: kap kap kap. O šunys moka skaityt, ir katė mūsų skaito, ir Kudokų Zebris skaito...

Pagal Simutį išeina, kad šunys, net avys už mus gudresnės. Tai kaip jie skaito? Gal rusiškai? Dėdė Kasparas buvo kare, jis gali mokėt rusiškai, bet Kudokų Zebris, toks senas katinas... ne, ne!

Simukas spiriasi, kad gal jie ne rusiškai, bet vis dėlto skaito. Jie nosimi skaito. Reikia tik pasižiūrėti į šunį ir katę. Eidami ant tako, ant kupstukų jie palieka savo raides. Kiti iš paskui bėga ir viską perskaito. Vienąkart Simukas matė, kaip katė su kojomis blogai parašė apie jų šunį Kudlį, o tas viską perskaitė ir sugavęs katę sudraskė. Katė net šaukusi: nerašysiu, broleli, daugiau nerašysiu...

Jų šuo nė valandėlės negali pabūt neskaitęs: bėga vis nosį nuleidęs, vizgina uodegą ir skaito.

Jau vėlus vakaras, karvių ir namų šešėliai išsitiesia per visą kaimą, ir mudu su Simuku kitą dieną pasižadam kurti ugnį ir, kad būtų didžiausias dūmas, jau iš vakaro prisirauname drėgnų samanų.

Ir šiandien matau tą vakarą: Simukas bėga per dobilus takučiu tolyn, paskum sustoja ir šaukia man:

– Matai, dabar aš važiuoju dviračiu. Triū triū!

Simutis važiavimą dviračiu vadina tada, kai bėga pasišokinėdamas čia viena, čia kita koja. Taip valandėlę bėga jis, bet greit jo galvutę užlieja tamsi dobilų lauko vilnis. Toje vietoje, kur nusileidžia

saulė, danguje dar ilgai stovi iškelti ilgi, dideli raudoni pirštai. Aš žiūriu į vakarus, klausausi tvinstančių, viską skandinančių garsų, regiu, kaip debesimis pakyla didelis medžiotojas, paskum jį seka šuo. Man pasidaro baisu. Puolu prie mamos, kuri melžia karvę, ir neramiai kugždu:

– Mama, mama...

– Kas, vaikelai, kas?.. Visą dieną žaidei, šokinėjai, o dabar... Pati parginsiu karves, bėk namo! – sako mama, ir šiltas, kvapnus pienas plonomis baltomis drūžlėmis liūdnei dainuoja milžtuvėje. Medžiotojas debesimis eina, kopina, didelis, per visą dangų. Tiršta tamsa gaubia mano akis. Noriu jį parodyti mamai, prisiglaudžiu, apkabinu jos galvą abiem rankom ir sakau drebančiu balsu:

– Mamyte, žiūrėk, koks šuo danguje! Simuką papjaus...

– Mažyti, miegi... bėk namo, bėk, aš tuoj pareisiu.

Bijausi ir iš vietos pajudėti. Mama atsisuka į vakarus, atgręžia žvilgsnį į dangų, ir jos veide įsiliepsnoja paskutinė saulėlydžio šviesa. Medžiotojas debesimis eina tiesiog į mus. Aš pradedu visas drebėti. Kai ji pabaigia milžti ir išpančioja karves, bėgu į ją įsikibęs, paslėpęs galvą ir akis jos drabužių šešėlyje, kad tik nematyčiau to keisto ir liūdno vakaro.

Į mano galvą slenka vis baisesnės mintys, pasaulis atsiveria didelis, nesuprantamas ir slėpingas.

Praėjo metai. Per tą laiką mudu su Simuku gerokai išįsime ir žiemą pradėjome lankyti naujai atsidariusią mūsų kaimo mokyklą. Kitą pavasarį mudu žadėjome baigti pirmąjį skyrių ir kalbėjome apie knygas, kurias mums teks skaityti. Anksčiau su Simuku manėm, kad saulė nusileidžia į Kurbėnų dvaro šulinį, bet eidami į mokyklą pamatėm, kad už dvaro vėl laukai ir girios ir kad pasaulis daug didesnis pasidarė negu prieš metus.

Bet ir visa tai, ką mes, įsilipę į medį, galėjome akimis aprėpti, nebuvo mums pažįstama. Seniai mus viliojo tolimas vėjinis malūnas, kurio sparnai sukosi už lygumų, į vakarus. Mes niekad nebuvo ir mieste, apie kurį tiek daug svajojome. Simukas sprendė, kad mieste galima gauti pirkt ko tik nori, ko tik širdis geidžia ir kad ten daug namų, kuriuose gyvena su ilgomis barzdomis pirkliai. Nuo namo ant namo ištiestos virvės, o ant jų sukabinėtos bandelės, riestainiai ir dalgiai. Pardavėjai sėdi ant stogų, o apačioje vaikščioja pirkėjai ir derasi su jais.

Man miestas gal šiek tiek kitaip atrodė. Aš jį vaizdavaus kvepiantį, nes kai tik mama ar tėtė ką nors parveždavo iš miesto ir išvyniodavo, – taip skaniai pakvipdavo kambary, kad dėžutes nuo pipirų, nuo cukraus, mielių, alūno, melsvių slėpdavau po lova ir retkarčiais įsikniaubęs uostydavau. Užmerkęs akis, matydavau miestą. Dėdė Kasparas, kuris buvo Vilniuje, pasakojo, kad matęs stiklinius namus. Tie stikliniai namai man ilgai neišėjo iš galvos. Kelis kartus juos sapnavau.

Bet štai mes tiek išaugom su Simuku, kad nebijojom jau paklysti krūmuose, nueiti taip toli, kad mūsų namų tik stogai būtų matyti, ir todėl savo jėgomis pasiryžome leisti kelionėn.

Mataušo atlaidų dieną, niekam nieko nesakę, palikę gyvulius paganyti dėdei Kasparui, kurio išsiprašėm į paupį, o iš tikrųjų basi ir vienplaukiai patraukėm miesto linkui.

Priešpiečiais dangus išsigiedrino, ir iš jo ėmė leisti balti, švelnučiai voratinkliai, kuriais skraidė mažučiai voruikai. Greitai smilgas, dagius ir kadagių viršūnes užgobė lengvo vėjūkšlio kedenami šydai, lyg toji diena būtų buvusi didelė vorų vestuvinė šventė. Mūsų basas kojas ir blauzdas apavė šilko kojines, o maži voruikai vis raizgė ir tempė savo gijas, nuo stagaro prie stagaro, nuo žolės prie žolės. Taip vikriai jie dirbo, kad žemę užklojo neužmatomai platūs audiniai, kurių palaidi siūlai kliuvo mums ant plaukų, tęsėsi nuo blakstienų ir vijosi aplink kaklus.

Bet mums tai nerūpėjo! Simuko kišenėje, mažoje tepalo dėžutėje, žvangėjo trys pinigai. Tie pinigai mudu vedė į nežinomą miestą kaip trys karaliai. Ko mes tik nesvajojome už juos pirkti! Atrodė, kad už tokį pinigą galėjome įsigyti po armoniką, po dviratį, po lėktuvą, nes mieste turėjo visko būti. Vis dėlto pirmiausia nutarėm nusipirkti cukrinių avinėlių. Tokių, kaip mūsų giminė Ubeika buvo atvežęs

mano mažo broliuko krikšto dieną. Vieną margą, gražiai nudažytą avinėlį su Simuku ilgai saugojome paslėpę, o paskum suvalgėme pasidalindami kąsnelį po kąsnelio. Tai bent buvo skanumėlis! Nespėjai prie gomurio liežuvį pridėti, o avinėlio kojos ir nebėr!

Todėl Simukas man ir sako:

– Kad tu būtum karalius, ką tu darytum?

– Aš... aš turėčiau dviratį ir šimtą karvelių, ir nereiktų man ganyt.

– O aš valgyčiau cukrinius avinėlius ir turėčiau dviratį. Dėdei Kasparui duočiau važinėti, o Juzo piemenims neduočiau.

Bešūkaudami, vienas kitą pralenkdami, greitai paliekame savo kaimo žemes ir, kiek pasvarstę ties kryžkele, leidžiamės labiau išvažinėtu keliu. Atsigręžę pamatom iš akių nykstančius kaimo laukus. Toli toli stovi mūsų namai. Aš pamatau kalvelėje net savo karves, o Simukas, užsilipęs ant ežiaženklio, įstebi ir Pirmininkę, kuri plaukia žvilgindama saulėje ragus, mažutė mažutė, kaip voras. Kad geriau būtų matyt prieš saulę, mes viršum akių pridedame rankas.

Dabar kas žingsnis atsiveria nematyti vaizdai: ten toli matom didelius raudonus dvaro namus, kitame šone – plačiausią kūdrą, pilną žąsų. Pakelyj sutinkame nepažįstamus žmones, kuriems lenkiamės iš tolo arba pasislepiame žolėje, kol jie praeis.

Iš vienu greta kelio stovinčių namų išlekia nedidelis juodas šuniukas ir tiesiog kaip patrakęs puola prie mūsų. Valandėlę išsigandę stovime ir jau gal būtumėm pasileidę atgal, jeigu nebūtų išbėgusi boba ir surikusi:

– Nebijokite, vaikai... Jis nekanda. Eikite sau, eikite!

Tikrai, šuniukas kiek palojęs pavizgina uodegą ir taip prie mūsų gerinasi, jog duodasi glostomas.

– Sabaliuk, Sabaliuk, einam į miestą! – sako jam Simukas, ir šuo seka paskum.

Tikrai turbūt jo vardas buvo Sabaliukas, nes jis mudu lydėjo gana ilgai, bet paskum sumanė išsivilioti kelio dulkėse, ir mes jį palikome.

– Ve! ve! Malūnas! – surinkame beveik abu kartu, pamatę staiga iš už krūmų išlindusius malūno sparnus ir kepurę. Tik dabar suprantame, kiek toli nuėję. Prie malūno pasileidome beveik tekini. Iš arti apžiūrėjome jo uodegą. Malūnas stovėjo tuščias. Aplink jį žemė buvo ištrypta arklių, išvažinėta ratų, o žolė – nuklota miltų dulkėmis.

Buvom bemaną pasikelti laipteliais į jo vidų ir pažiūrėti, kaip įtaisytos girtos ir šeštame, bet vieškely, dar gana toli, išlindo žmogus, kurisėjo tiesiog malūno pusėn.

– Pušas eina! – suriko Simukas, ir mes kuo greičiausiai nėrėme nuo malūno.

Mudu buvome girdėję, kad malūnininko pavardė – Pušas. Kai tik pasiekėme kelią, žmogus taip pat įėjo į kelią, o kai mudu išsigandę bandėme grįžti malūno pusėn, žmogus lyg tyčia pasuko taip pat į tą pusę.

Pamanėm, kad tikrai bus atsiradęs tasai Pušas, kuris sumanė mudu nutverti. Tik nesupratome, kuo mes būtumėm jam nusikaltę. Nebuvo kada svarstyt: puolėme į rugius, įsibridome giliai ir sutūpėme lysvėje. Pridėję ausis prie žemės, mes pasiklausėme žingsnių.

– Kažin, ar jau praėjo?..

– Nekalbėk garsiai! – kumštelėjo man alkūne Simukas.

Veik nekvėpuodami ištupėję geroką laiką, išdrįsome repečkomis išlįsti vieškelin. Tik iškišome galvas – vos žado nenustojome: žmogus stovėjo keli žingsniai nuo mudviejų ir laukė. Jis buvo su juodu ilgu švarku ir maišu ant pečių.

Abu su Simuku taip sumišome, kad nežinojome ką daryti.

– Nu, Antaniuk, ar tėvas namie? Veršiuko dar nepardavė? – paklausė žmogus keista kalba, žiūrėdamas į Simuką. Mes gerokai nustebome, kad jis vadino kažkurį iš mudviejų Antaniuku.

– Tegul bus pagarbintas... mudu rugių nebraidžiojame. Mano tėtė Andrijonas ir ne iš to kaimo, – atsakė Simukas.

– Mūs veršiukas yra. Eikite ir rasite mamą... – išdrįsęs paaiškinau žmogui.

Daugiau jis mudviejų nieko neklausinėjo, tik išsiėmė mažutę dėžutę, pauostė iš jos, paėjo valandėlę, ir mes girdėjom, kad jis taip garsiai nusičiaudėjo – net maišas nuo jo nugaros nukrito.

– Pirklys Meiškė, – nutarė Simukas, – jeigu čiaudėja nuo tabako...

Greitai mumyse dingsta bet kokia baimė, ir vėl abu drąsiai išeiname į vieškelį. Kai atsigręžiame atgal, mūsų namų visai nematyt. Seniai juos užgožė svetimų kaimų laukai ir kalvos. Man suspaudžia širdį, lyg būčiau amžinai praradęs savo tėviškę. Pradedu apie tai galvot kiekviename žingsnyje ir jaučiu, kaip pamažėl darosi sunkios kojos. Galvoju tik apie grįžimą namo, bet Simukas drąsiai traukia pirmyn, dainuodamas:

Išėjo tėvelis į mišką... ką...

Atsigręžiu vėl į tą kraštą, kur dingo namai, ir šaukiu atsilikęs Simukui:

– Verčiau einam namo!..

Simukas sustoja, paskum pasilenkia, kažką krapšto žemėje ir sako man:

– Nenori – aš vienas eisiu! – ir pabarškina skardinę dėžutę su pinigais. – Nusipirksiu avinėlių ir vienas suvalgysiu... o už kitus du pinigus nusipirksiu armonikėlį...

Stoviu vietoje ir pilnomis ašarų akimis žvelgiu čia į Simuką, čia į namų pusę.

– Man tavęs nereikia! – sako jis ir, išsivilkęs švarkelį, persimetęs jį per petį, bėga pakalnėn. Sėdžiu ir ryju ašaras. Simukas dingsta, paskum pakyla į naują kalvelę ir šaukia man, mosuodamas švarkeliu:

– Jau miestas! Bėk greičiau! Vaje, tai gražus!

Ir bėgu prie Simuko, lyg tas stebuklas būtų matomas tik valandėlę, kaip vasaros naktį perskrodęs dangų žaibas.

Tikrai pamatau toli, pro medžių viršūnes, baltą bokštą.

O gėrybių mieste! Kaip mudu su Simuku tavim apsidžiaugėm ir kaip skaniai tu mums kvepėjai!

Bet neilgam!

Mūsų gyvenimas buvo pilnas stebuklų, keistų sapnų, apgaulingų regėjimų, kuriuos tada vaiko galvai sunku buvo išaiškinti. Kiekviename žingsny mūsų laukė pavojai, kiekvienas medis, kiekviena šaknis, net samanomis apžėlęs akmuo galėjo pastoti kelią, pavirst piktu, gyvu priešu.

Kas galėjo manyti, kad ramiam, žydinčiam Nemuno vandeny, kuris traukte traukė karštomis vasaros dienomis pasimaudyti, po poros metų iškils graži sala, kuri pavilios vieną iš mūsų kaimo draugų, ir jis plaukdamas nuskęs į upės dugną...

Kas galėjo mums tada pasakyti, kad ne kiekviena uoga yra valgoma, kad krūmuose ir giriose sirpsta girtuoklės ir velniauogės, nuo kurių pasidaro trošku gerklėje, mažus vaikus pradeda tąsyti, ir nuo jų susergama... Kad dažnai, bevaikščiojant miške, po kojomis išauga grybas, kuris peršasi mūsų nelaimėi.

O mes taip godžiai viską grobėme, sėmėme, taip greitai norėjome viską patirti, įgyti, apglėbti rankomis, įdėti burnon...

Šį kartą mudu su Simuku apgavo miestas, kuris netrukus dingo iš akių lyg kiaurai žemėn prasmegęs. Mudu kaip du pirštai pasilikome stovėti svetimame vieškely, svetimuose laukuose, po nepažįstamu dangumi.

Saulė jau seniai pakrypo į vakarus, ir mudu ėmėm bijoti nakties, kuri galėjo greitai ateiti.

Išnyko mudviejų džiaugsmas, vyriškas atkaklumas. Simukas pradėjo šlubuoti.

– Gal ten visai ne miestas... – nedrąsiai pasakiau ir žvilgtelėjau į draugą. – Aš noriu namo. Nereik man avinėlių...

Simukas neprieštaravo. Nešdamas sužeistą koją kaip lėlę, jis klusniai traukė atgal. Kai pasiekėme malūną, saulė pasidarė didelė, raudona ir savo ugnimi uždengė dangų toje pusėje, kur buvo pasirodęs miestas. Iš baimės – prieš naktį ir nepažįstamus namus – mes tyliai verkšlenome.

O kai suplušę, dulkėti, atmuštomis kojomis išvydome prietemoje savo namus, pradėjome net garsiai verkti iš džiaugsmo, lyg būtumėm jų daug metų neturėję.

– Antai mūs klojimas! Ir klėtis. Visus matau! Ve, rūksta dūmai, turbūt šutinėlio verda! – suriko Simukas, šluostydamas ašaras.

– O anie mūsų. Man gražesnis mūsų kaimas už miestą. Ir už Kauną geresnis... O tau?

– Ir man! – atsakė Simukas... – Koks tau valgis gardžiausias? Man šutinėlis su pienu.

– Ir man... – atsakiau, įžengdamas į gimtąją žemę.

VARNO MIRTIS

Viršum pilkų, tuščių laukų skrido senas varnas. Jis yrėsi visą dieną, nuo pat ankstyvo ryto, į vakarus, į didelės upės pusę, kur tikėjosi rasti audros išskalautą, pritrenktą žuvį ar nugaišusį gyvulį. Bado metais upės pakraštys varnui buvo vienintelė vilties sala.

Seniai jis čia užklydo, nors nuo pat jaunų dienų jam buvo pažįstamas kiekvienas laukas, alkas, slėniai, bokštai, sena varpinė, kur jaunas paviliojo guvią mėlynsparnę Patelę ir daug metų pagrečiui suko su ja lizdus... Atsiminė senas varnas tuos didelius, šiltus rudenis, kada buvo iki valios sliekų, grūdų ir uogų. Pro tankius varno pūkus retai prasiskverbavo lietus bei šaltis, o gūžys visuomet buvo pilnas.

Bet tai buvo labai seniai, kai jis buvo dar jaunas, sparnai stiprūs, kieti, kraujas šiltas, krūtinė atspari prieš vėją ir audrą ilgoje kelionėje, o akis – budri ir žvali.

Dabar tuo varnas negalėjo pasigirti. Jam vis sunkiau buvo surasti lesalo, vis dažniau tekdavo ištisas dienas kur nors murpsoti alkanam ir sustirusiam, o jei pakliūdavo koks nors kietas kaulas, – snapas nejveikė jo sutrupinti ir iškapsnoti skanias smegenis.

Dar prieš keletą metų varnas galėjo, lengvai pakilęs į orą, suuosti kaime svilnamos kiaulės šiltų grobų kvapą ir gana aukštai pastebėti žemėje krutantį riebę vabalą, lengvai sprukti, užėjus pavojui, iš paikų vaikų rankos.

Ir kiek praslinko vasarų, be rūpesčio ir vargo, nuo tų puikių dienų, kada jį visas jaunų ir senų varnų būrys pasiskirdavo vadu skrendant kur nors į tamsų šilą arba, žiemai užėjus, danginantį į šiltesnes pamario šalis! Išsižioję stebėdavosi jaunesni varnai juo, drąsuoju ir gudriuoju pulkininku, kai jis, giedroje iškilęs, aukštai versdavosi kūlvertomis žemyn, čia pakildavo šuoliu, šaudydamas sparnais, čia krisdavo smegčia. Maža buvo tokių drąsuolių, kurie eitų su juo lenktynių, verstųsi galva žemyn lyg sprandą nususkę, taip guviai raižytų padebesius, sektų, viena koja pasišokinėdami, šviežiai praversta vaga paskum ariantį žmogų tik per botago kirtį ir nebijotų galingo, plėšraus vanago!

Daug pagyrų girdėjo senas varnas per ilgą savo amžių ne tik iš savo būrio draugų, – juos nesišykštėdamas teikė ir žmogus:

– Žiūrėkite, žiūrėkite, vanagas bijosi varno. Matai, kaip sprunka, nelabasis!

Žmonės sustodavo ką dirbę lauke ir žiūrėdavo mosikuodami rankomis kaip į kokį stebuklą, kol vanagas būdavo išgintas iš kaimo ir išsislapsčiusios vištos vėl išlįsdavo iš patvorių. Tuomet varnas, žvalgindamas saulėje sparnus, grįždavo pasiklausyti, kaip žmogus aukština jo drąsą ir garbingą juodąją jo giminę:

– Varnas – senas ir gudrus paukštis. Jeigu varnas kranksi – bus lietaus. Pamatysite, nepraeis nė valandos, kaip apsiniauks! – girdėjo jis ne kartą, praskrisdamas viršum galvų.

Tie žmogaus teikiami varnui nuopelnai jam, senam paukščiui, nebuvo tuščia kalba. Jis tikrai jautė oro permainas: lietu, audrą, giedrą, sausrą ir nedelsdamas apie tai pranešdavo savo kranksėjimu žemės gyventojams. Kai sparnai pasunkėdavo, jį visą blokšdavo prie žemės, tada žinodavo juodasis kranklys, kad greit atslinks dideli debesys, užeis liūtys. Giedroje varnas skraidydavo labai aukštai, ir žmonės sakydavo:

– Galim sėti rugius. Žada ilgą giedrą. Matai varnus? Ė, kaip vartosi!

Tačiau visa tai buvo tik seno varno atsiminimuose. Karšaties amžiaus susilaukęs, jis niekur negirdėjo gerai žmones apie jį kalbant. Jo balsas užkimo, didėlesnio ir stipresnio vėjo jau nebeįveikė sparnas; uoslė taip pat melavo, kaip ir akys, o kaulai ir plunksnos nebesuvokė taip greitai oro permainų. Visuomet jam buvo vienodai šalta. Kasdien teko kęsti alkis. Ir karksėti galėjo tik skųsdamasis nelaimingo senelio dalia.

Susilaukė varnas dienos, kad žmonės, jį išgirdę krankiant, vijo nuo stogų ir medžių viršūnių, visa gerkle bardamies:

– Pui, šunie, varną! Ė, negeroji dvasia! Kranksėt įsigeidė!

Ko gero, dar paleisdavo į kranklį akmenį ar pagaikštį.

– Tegul kranksi! – pasakė kartą žmogus lyg pasigailėdamas. – Kur dings tokiam šalty...

– Žiūrėk, kaimynuose krankė, krankė, ir numirė senelis. Toks balsas nieko gero nežada...

Skaudu buvo varnui, kad apie jį žmonės taip kalba, priešnekdami visokių nebūtumų: kad jis viščiukus vagiųs, kiaušinius geriųs, mirtį nešąs. Per visą savo ilgą amžėlį varnas gyvo paukštelio neužplumpino, gal tik sliėką, muselę kokią... O labiausiai varnui širdį spaudė, kad jis niekam negalėjo pasiskųsti užkartomis ant jo galvos neteisybėmis. Neretai pabaidytas, jis su sopančia širdimi norėdavo suieškoti vieną kurį iš savo vaikų, anūkų ir jam pasiguosti.

Bet ką čia kalbėt apie žmonių nedorybes ir melą, jei ir patys jaunikliai, senį paiku laikydami, vengė jo ir šalinosi. Įsimaišys senas varnas į jaunųjų būrį, ims skųstis ir bartis, kaip visų seniausias, pradės kaltinti savo gargiančiu balsu, o jaunikliai, visi guvūs varneliai, žiūrėk, jau senį palikę visas varsnas.

Kranklys vis barasi, vis plumpsi atsilikęs iš paskuojos...

Kartais senas varnas, neradęs kiaurą dieną nė trupinėlį savo tuščiam gūžiui, prisigretindavo prie jauno varno, nutvėrusio kur nors kaime mėsos bryzelį ar šiltą grobą, ir senelio balsu imdavo melsti pasidalinti pusryčiais pusiau. Tačiau gobšūs jo giminės, broliai ir seserys, niekuomet neprisileisdavo seno varno, o pamatę jį atskrendant, beregint pakildavo su savo laimikiu ir taip toli nusidangindavo, kad žliba seno paukščio akis jau nieku būdu nesurastų.

Tokiu metu kiauras valandas kranklys saugodavo laimingąjį. Iš didelio alkio neretai griebdavosi ir klastos: čia jis pasiversdavo dvesiančiu iš bado, čia nepastebimas, tyliai, iš užpakalio, prisiartindavo prie pusryčiaujančio, norėdamas iš po jo snapo pavogti nors trupinėlį... Dažnai senam varnui nieko ir klasta nepadėdavo. Jaunieji varnai buvo tokie beširdžiai, kad jį ir dvesiantį matydami gal būtų sprukę kuo toliausiai. Ir ką gali žinoti, gal tai buvo tikri kranklio vaikai ir vaikaičiai, kuriuos kažkada jis mokė skraidyti, gaudyti muses, vabalus, drąsiai laikyti krūtinę prieš vėjus...

Visi užmiršo senąją varną, negailestingai užmiršo, o jis nebegalėjo jų subarti; per savo žlibumą, senatvę neatskyrė savo vaikų ir vaikaičių nuo svetimųjų. Kranklys toks senas buvo, kad visus varnus, nors būtų jų ir tūkstantis, jis laikė savo vaikais ir vaikų vaikaičiais.

Niekas nebūtų suskaitęs senojo kranklio metų. Dabar, beskrisdamas viršum laukų, jis atsiminė, kad seniau čia buvo viena giria, kuri laikui bėgant praretėjo nuo žmogaus rankų. Ilgainiui išdygo namai, net ištisi kaimai. Varnui dingtelėjo, kad jam dar vaikui esant mūrijo žmonės bažnyčią. Vėliau tą šalį užpuolė svetimi žmonės, ir jis, girioje lindėdamas, girdėjo trenksmus... Paskum sudegė bažnyčia, ir mūrininkai pastatė naują. Varnas gerai atsiminė badmetį, kai ištuštėjo kaimai, laukuose dvėsė gyvuliai, ir vienas po kito išmirė tose apylinkėse žmonės. Paskum kaip iš mažų žmogeliukų išaugo vėl dideli vyrai ir moterys, o tie dideli vėl paseno ir nuėjo į žemę.

Daug varnas žinojo. Jis buvo šimtmetis. Jo akys matė tokių dalykų, ko nė patys žmonės šiandien nebepaminė.

Šis ruduo ir žiema – buvo pirmieji varno gyvenime, kada jis, nebeįstengdamas su jaunikišiais lenktyniauti, jausdamas greitą galą ir vis labiau atvėstantį kraują, pasiliko baigti savo dienų toje šalyje, kur prabėgo jaunystė.

Visai pavargęs, išbadėjęs, permirkusiais, drėgnais sparnais, juodasai kranklys vos vos šmėžavo ore, nešdamas savo liesą kūną. Praskridęs didelį mišką, kuris dabar buvo tuščias, ir joks paukštis neatsiliepė jo sambrėškyje, varnas išvydo vakaruose nusileidžiančią didelę raudoną saulę ir debesų kalnus. Jis pamanė, kad ten plaukia sniegas. Baimė prieš artėjančius žiemos šalčius jį dar labiau sukretė.

Ties viena kalva ištempęs akis, jau prietemoj, norėdamas pasirinkti geresnį medį nakvynei, jis išgirdo pastūgomis lojančius šunis.

Iš džiaugsmo smarkiau suplakė varno širdis, ir sudrėkusiuose sparnuose atsirado jėga: žemai, klonyje, įsivystę į tamsą, stovėjo jam gerai pažįstami namai ir pakelė, nusodinta aukštais topoliais. Jų viršūnėse jis daug metų krovė gūžtą, išleido į pasaulį galybes vaikų, ir vaišingi žmonės niekad neardė jo lizdo, nenaikino patelės sudėtų kiaušinių.

Apsukęs ratu sodybą, varnas porą kartų kranktelėjo ir nutūpė į tą patį topolį. Apsidairęs pamanė, ar kartais nepaklydo, bet geriau įsižiūrėjęs pažino tuos pačius namų stogus, dengtus čerpėmis. Kaip čia viskas buvo pasikeitę, apleista! Trobos suirusios, tvoros išardytos. Ir kiek varnas tamsoje įžiūrėjo, namų stogai vietomis buvo kiauri, ir vėjas šiureno augančią tarp čerpių sausą žolę. Topoliuose nebuvo nė vieno lizdo, tik kur ne kur dar kabaliojo užsilikusi šakelė. Net šnekučių inkilų, kurių čia gerasis žmogus seniau taip tankiai prikabinėjo sodo medžiuose, visai nebūtum suradęs.

Kai šuo, žvangindamas grandinę, išlindo iš savo būdos, varnas jau norėjo jį pasveikinti karktelėjimu, tą seną draugą Rudį, nuo kurio ne kartą nučiupdavo anksčiau mėsos gabalėlį, bet šuo pirmas atsiliepė plonu, skardžiu balsu, pamatęs nekviestą svečią. Ne, tai ne Rudis čia buvo, o visai kitas šuo.

Nespėjus nė gerai atsikvėpti, sparnų sušildyti namų užuvėjoj, pro duris kūliais išsiritu varnui nepažįstamas žmogus su dūliuojančia pypke ir, pamatęs jį, bjauriai keikdamasis tuojau užsimojo lazda.

Varnas savo akimis netikėjo, kad jis, senas, pavargęs, alkanas paukštis, galėtų kuo kliudyti žmogui. Bet žmogaus tikrai nedoro būta, nes jis neatstojo tol, kol praginė varną iš savo sodybos.

– Girtuoklis! – su širdgėla riktelėjo pakildamas varnas ir pagalvojo sau: jeigu paukščių nebemyli, išdraskė jų lizdus, nukabinėjo inkilus, turbūt girtuoklis čia gyvena...

Pasuko varnas sparnu, supratęs, kad čia nieko nepėšias, ir pasileido į kelionę. Jautė juodasis, kad jo kūnas kas valandėlę sunkėja, sparnai vos juda, ir tą kelią, kurį jaunas per pusvalandį atlikdavo, teko ilgokai kamuotis.

Sunkios ir tamsios buvo varno mintys, kaip pati žemė, kuri gulėjo sumirkyta vėlyvo rudens liūčių. Nė patrakęs niekur dabar nebūtum radęs muselės, slieko.

Debesys vis labiau gulė iš vakarų. Varnas pagalvojo, kad jam galbūt teks mirti iš bado ir šalčio greičiau, negu rytuose patekės saulė.

Kaip išganymas į varno ausį atklydo tolimas varpų balsas. Jie mušė lėtai, graudžiai toje pusėje, į kurią jis yrėsi. Paskum aptilo, bet po valandėlės balsas įsigavo dar aiškiau ir plačiau. Varnas sukaupe sparnuose visus jėgų likučius. Kaip varpų gaudesys jo kūną sušildė nauji atsiminimai. Tamsoje dunksojo aukštai į dangų iškilus varpinė. Toliau jis nebegalėjo skristi ir nutūpė į bokštą poilsio.

Kranklys atsiminė, kad tai toji pati varpinė, kur jaunas būdamas pirmąkart pamatė gražią, melsvai žvilgančiomis gūžio plunksnomis patelę. Ji jam taip patiko, kad jis, toks pat guvus, vikrus ir pilnas jėgų, ilgai sekė ją meiliu žvilgsniu, skraidančią aplink bokštą. Laimė, kad patelė buvo viena ir savo karkimu merginosi varnui, viliodama jį paskraidyti dviese viršum žalių miškų. Bet varnas, būdamas paikas ir išdidus, vis neatsiliepė į patelės viliones. Porą kart jį praskrisdama palietė jį sparnu ir tyliai kranksėdama ėmė prikaišioti jo nerangumą. Varniukė buvo tikrai graži, kaip gali būti graži juodųjų paukščių karalienė. Ji skraidė pro bokštą, vis erzindama jį, kad ir jis paliestų ją sparnu, o varnas vis arčiau ir arčiau tiesė kaklą. Kai ji lyg žaisdama, lyg negirdėdama, ką jis murpsodamas bokšte kranksi, pakilo aukštyn, netrukus akiraty iškilo juodų varnų pulkas. Varnas ištiesė sparnus, lyg bijodamas, kad jos kas nepaviliotų. Vartydamasis ir klykaudamas aiškioj pavasario giedroje jis taip įsivarė, kad pasijuto beveik debesyse. Paskum kūlvertomis puolė žemyn, ir jo sparnas smarkiai užgavo patelės sparną.

Valandėlę lyg galvų netekę, lyg audros priblokšti juodu drauge krito prie žemės, kur tik visai rugių želmens viršūnėje išsiskyrė. Tai buvo graži diena. Juodu ilgai be rūpesčių drauge skraidė. Kai pavargo, abu pasidalino maistu, kurį varnas buvo užsikasęs vienoje velėnoje, ir vėl skraidė viršum laukų, aplankė paupį, miškėlius ir bokštus. Tą naktį abu nakvojo aukštam medyje, sutūpę vienas prie kito.

Kitą rytą kranklys į dvaro topolius atnešė pirmą šakelę. Patelė suprato ir atnešė antrą stagarą.

Ėjo diena po dienos, ir kai varnas gero mūrininko įgudimu baigė krauti lizdą, jo žmona pasipurtė, iškedeno pernykštes savo plunksnas ir jomis išklojo lizdo dugną.

Taip jie pradėjo bendrą laimingosios poros gyvenimą. Medžiams sužaliavus, lizde atsirado pirmieji keturi kiaušiniai, iš kurių netrukus prasikalė geltonsnapiai vaikai. O paskum – kasmet ritosi varniukai po varniukų, kol iki šiol tušti sodybos topoliai pražydo lizdų lizdais.

Daug metų praslinkus nuo varno jungtvių, vieną rudenį, prieš išskrendant į šiltesnes pamario šalis, būrys nutūpė poilsio į užsėtą rugių lauką. Niekam nematant iš krūmų išlindo žmogus ir, prisidėjęs prie peties šaudyklę, paleido į paukščius ugnį, kurią palydėjo dūmai ir didelis trenksmas. Sumišę paukščiai pakilo juodu debesiu į orą. Tik pavojui praėjus, senas varnas pastebėjo, kad būryje nebėr jo varniukės. Jis išsiskyrė ir liūdnas pasileido atgal. Jau iš tolo pamatė žmogų, kuris arimuose laikė iškėlęs pagalį ir prie jo pririštą negyvą paukštį.

Kai žmogus atsitolino, varnas kelis kartus praskrido lauką, graudžiai karksėdamas, bet niekas į jo šauksmus neatsiliepė. Dar žemiau nusileidęs, jis pamatė savo patelę, nuleista galva, užmerktomis akimis, pririštą prie pagalio.

Nuo to laiko, praradęs geriausią savo draugą, varnas pasidarė liūdnas ir vienišas. Ir nieku būdu jis nesuprato, kam piktajam žmogui prireikė jo giminės kraujo...

Skrauduly ir atsiminimuose paskendusį, galvą pakišusį po sparnu senąją varną prikėlė rytmetinis varpų balsas. Gaudesys ėjo po pat jo kojomis, plaukė iš visų pusių, ir varnui atrodė, kad žmonės ėmė skambinti jo laidotuvėms. Šaltis, padidėjęs alkis ir išgąstingas varpų trenksmas išblaškė varno atsiminimus, sutraukė jų gijas, ir jis, lyg gelbėdamasis nuo greito galo, pakilo sustirusiais sparnais į orą.

Pasikamavęs gerą valandą, varnas išvydo ramiai, lėtai tyvuliuojančius vandenį, apsuptus nuplikusių, beveik nuogų kalvų. Kiek paskraidęs pakraščiais, jis niekur nepastebėjo nei bangų išskalautos žuvies, nei nugaišusio gyvulio, o visur tik smėlį ir tuščius sraigių bei upiavarlių kiautus.

Nutūpęs varnas pradėjo vėžlinti skersas, vėjo stumiamas pavandeniu. Keliskart jo viltis buvo sužadinę vos žymūs smėly išspausti gyvulių ir paukščių kojų pėdsakai.

Praėjo jau gal kelios valandos bebraidžijant paupiu, kai jis pamatė iš smėlio kopų išlendantį šunį. Šuo buvo didelis, aukštas, labai liesas ir, matyt, visai pavargęs. Ėjo jis skersas, ir vėjas nešiojo jo gabalais dryskantį rudą kailį. Varnui atrodė, kad šuo jam buvo kažkada matytas, pažįstamas. Jis atsiminė savo buvusios sodybos šeimininko Rudį.

Pasivilkęs dar galelį tokiu pat mirusio žingsniu, šuo nedrąsiai apsidairė ir ėmė kasti smėlį. Varnas išdrįso ir pasišokinėdamas prisiartinio pažiūrėti, ką veikia bendro likimo dalininkas. Šuo, nors ir negreitai kapstydamas žemę pirmutinėmis letenomis, bergint iškasė gilų kapą, iš kurio, kaip varnas pamatė, ištraukė du didelius mėsingus kaulus.

Ir varnui, kuris, rodos, valandėlę buvo užmiršęs kelias dienas kenčiamą alkį, lyg nagais suspaudė skilvį... Jis nieko nebematė, nieko negalvojo, nebuvo nei baimės, nei pavojaus, tiktai skanios mėsos kvapas, malonus kvapas. Vienu pasišokėjimu kranklys priskrido prie šuns duobės ir klastingai taikėsi kirsti atokiai gulintį kaulą. Rudis atsigręžė ir pagrasė piktu urzgimu. Varnas atbulas atšoko keletą žingsnių, liūdnei pasižiūrėjo į Rudį, gailiai sukrankė. Argi šuo jo nepažins? Ne, šuo buvo dar žlibesnis už varną, ir toks vargšas, toks nuskurdėlis, kad gaila buvo paukščiui į jį žiūrėti.

Rudis vis dėlto atidžiau žvilgterėjo į seną skarmalių, ir, kaip varnui atrodė, jo akyse įsižiebė gerumo, užuojautos ugnelė. Rudis pasidėjo kaulą ir gerą valandėlę spoksojo į kranklį, įbedęs pilkas, ašarojančias akis. Juodasai kranklys buvo tikrai vertas pasigailėjimo; apsipešiojęs, suplaisėjusiais nagais, sustiręs, nuplikusia uodega. Vietomis, vėjui pūstelėjus jo negausias plunksnas, buvo matyti nuogas, gruoblėtas kūnas. Paukštis vos vos pūtavo prasižiojęs.

Kai dar kartą kitą kranktelėjo varnas, lyg ieškodamas užuojautos šuns širdyje, Rudžiui atlyžo visa neapykanta paukščiui. Lyg kviesdamas į bendrą puotą, Rudis, pasiėmęs vieną kaulą, nusivilko kiek toliau, palikdamas antrąjį atėjūnui. Varnas, su atsidėjimu kranktelėjęs, prišoko prie kaulo. Tai buvo gero paršiuko stuburkaulis, kurio tuštymėse slypėjo skanios smegenys.

Su įnirtimu, įsikabinęs abiem kojomis lyg replėmis, puolė senas varnas kaukšinti stuburkaulio, kad net smulkios jo druoželės žiro vargšui į akis. Stebėjosi vėliau varnas, iš kur ėmėsi jam tiek jėgų suskaldyti kaului!

Visas suplušęs, purvinas, po poros valandų sunkios kovos paukštis pajuto, kad jo skilvys pilnas. Tai buvo puota, tikra puota, kurios neturėjo juodasai kranklys jau daugel mėnesių.

Rudis, taip pat iki soties prisirijęs, tokiu pat lėtu žingsniu prisiartinio prie varno. Su nedidele baime paukštis atšoko keletą žingsnių, būgštaudamas dėl mėsos likučių, kurių jam būtų dar pakakę iki pavasario. Bet Rudis, matyt, buvo gerokai bado ir negerovių pamokytas. Jis atvilko savo puotos likučius, sudėjo abu kaulus į iškastą duobę ir bergint ją taip užlygino, kad ji nieku nesiskyrė nuo smėlio kranto.

Tokiu pat žingsniu, panarinę galvą, Rudis nubindzeno į kopas. Varnas jį pasekė. Vienoje smėlio pakriautėje šuo išsitiesė, o kranklys netoli nuo jo guolio atsitūpė pušies viršūnėje.

Nuo to susitikimo su valkata šunim kranklio gyvenimas pragiedrėjo. Jis jau mažiau begalvojo apie mirtį ir vis dažniau ėmė viltis sulaukšias pavasario, kada išlįs iš žemės vabalai, kai laukai bus nusėti skaniais grūdais, o girios skambės nuo varnų riksmo.

Atrodė, kad varnas su Rudžiu pasidarė tikri draugai, nelaimės draugai. Daugiau nebuvo tarp jų barnių, pikto urzgimo, nes kas rytą Rudis atkasdavo paslėptus kaulus, ir jie dalindavosi maistu kaip broliai. Jeigu Rudis įsimanydavo pasnausti, varnas, tupėdamas medžio viršūnėje, sekdamas, ar nepasirodys pakrantėje žmogus, kokie nors paiki šunys, kurie galėtų užuosti paslėptą grobį. Jei tik koks įtarimas kildavo, varnas tuojau kимиu balsu prikeldavo Rudį. Ir abu visomis jėgomis, visomis gudrybėmis saugojo ir gynė užkastą lobį.

Vieną dieną varnas, neramiai dairydamasis į dangų, pamatė atslenkančius pilkus debesis, kurie tuojau užklojo saulę. Iš lėto pradėjo snigti dideliais baltais kąsniais. Rudis turėjo dar giliau įlįsti į savo pakriautę, kad jo kūnas nesumirktų sniege, o senas varnas pasislėpė po tankiomis pušies šakomis.

Iš pradžių buvo saugu ir ramu, bet į pavakarę užėjo vėjas, ir sniegas drėbė iš visų šonų. Pamažu pro kranklio plunksnas prasiskverbė šaltis.

Kitą rytą upėje jau plaukė pirmasis ižas.

Tačiau kol dar smėlyje buvo paslėptas kąsnis, nebuvo ko per daug sielotis, grūdoti besiartinančiais žiemos šalčiais. Rudis, nors ir prakaituodamas, atkasė sniegą, paskum smėlį ir, papusryčiavus, sena tvarka užžėrė kaulus.

Taip praėjo pora dienų. Sniegas liovėsi kritęs. Kai papliupo lietus ir upė nuo upokšnių ir ištirpusio sniego išsiliejo iš savo krantų, varnas beveik pradžiugo, kad nereiks stirti ir kamuotis šaltyje.

Taip visą dieną ir naktį upė kilo ir kilo iš savo krantų, didelė, rami lyg veidrodis. Ir kai kitą rytą Rudis su varnu išėjo atkasti savo pusryčių, buvo nuostabi, giedri diena. Toje vietoje, kur slypėjo skanūs kaulai, dabar gulėjo storas žvilgantis ledas.

Rudis ir varnas beviltiškomis akimis pasižiūrėjo vienas į antrą. Pusryčius palaidojo kietas, stiprus ledas. Rudis sukniubo vietoje ir su sielvartu nusikaukė.

Nebuvo kita kas veikti: reikėjo ledas laužyti, nagais pragremžti ir išimti maistą. Tuojau Rudis stvėrėsi pašėlusio darbo. Visomis keturiomis kojomis jis puolė draskyti aštriais nagais žemę, o varnas savo snapu lyg kaltu padėjo jam čia iš vieno, čia iš kito šono. Darbas nebuvo toks lengvas, ir, kelioms valandoms praslinkus, nebuvo nė žymės, kad galima būtų sutrupinti storą ledo sluoksnį. Rudis vis dėlto taip dirbo, kad jo nusišėrusios kudlos lakstė ir iš panagių pasruvo kraujas.

Vėlai nakčia be jokios vilties abu nelaimės draugai išrymojo prie užšalusių, giliai palaidotų kaulų.

Rytą pasklido rūkas ir pasidarė taip šalta, kad buvo sunku ne tik pajudėti, bet ir kvėpuoti.

Praėjo dar pora, gal trejetas dienų. Betrupinant ledą, išseko paskutinės Rudžio ir varno jėgos. Jie tysojo išsiskėtę ant ledo ir matė, kaip leidosi ir tekėjo raudona didelė saulė. Jautė, kaip stingsta paskutinis kraujo lašas, kūną palieka šilima. Gal jie abu tikėjo kokį nors stebuklą, kad ledas pats ištirps, šildomas jų kūnų, vanduo nutekės į upės vagą – ir galės pasotinti susisukusius skilvius! Šaltis vis aštresnis darėsi, ir Rudis tik gulėdamas galėjo vieną kitą kartą brūkštelti į ledą.

Varnas porą kartų bandė pakilti, pasileisti kur nors į kaimą, bet nežinoma jėga ir nuovargis jį bloškė prie žemės. Jis vėl pradėjo galvoti apie mirtį.

Vieną rytą varnas pamatė, kad visa valanda praėjo, o Rudis nė nekrustelėjo. Jis gulėjo dabar ant šono, išsitiesęs visu kūnu, galvą padėjęs prie pirmutinių kojų. Tik viena jo akis kažkaip piktai žiūrėjo į varną. Kranklys kelis kartus riktelėjo, bet Rudis nė ausies nepajudino. Vėjas iš lėto šiureno paskutines jo kudlas. Iš po sušalusių žabtų kyšojo reti balti dantys.

Varnas vėl kelis kartus liūdnai karktelėjo. Tai buvo Rudžio laidotuvėms. Kranklys suprato, kad, nors užėitų potvynis, sužaliuotų pakrantės, iš dangaus lytų skaniais kaulais, Rudis daugiau nebeatsikels.

Ir pakilo juodas senas varnas, lyg nuo mirties bėgdamas, ir nusitęsė žvilgančiu ledu jo liūdnas šešėlis. Jis skraidė šen ir ten, kol sustiro sparnai ir badas jį antrąkart pribloškė prie žemės.

Niekuomet varnas dar taip nebuvo nuvargęs ir alkanas, niekuomet taip krankliui širdis nesopėjo. Staiga jam atėjo mintis: jeigu Rudis niekuomet neatsikels, nevaikščios, nematys saulės nė pavasario, tai kam reikalingos jam akys!? Varnas išlups Rudžiui akis, paskum jį visą po gabalėlį kas dieną naikins, sules iki kaulų, ir nebebus alkio. Rudis todėl neturėtų pykti, jeigu jam visa tai nereikalinga.

Tos minties, greičiau bado vedamas, varnas nedrąsiai prisiartino prie seno draugo ir norėjo jau lupti Rudžio akį, kai pamatė, kad tojo akis vis taip piktai žiūri lyg stiklinė. Atšoko kranklys žingsnį, bet vėl prisiartino. Ne, to jis negalėjo padaryti! Tegul kaip nori žmonės kalba, kad jis paikas, vagias viščiukus, naikinąs gerus gyvius... Varnas visą ilgą gyvenimą niekam akies nekirto, mito, ką geri žmonės išmetė, lesė vabalėlius, vikšrus, – kaipgi dabar jis kirs akį savo gerajam draugui, kuris tiek bado dienų dalinosi su juo paskutiniu kąsniu? Ir gėda, ir skaudu buvo varnui, kad badas jį kuone grobuoniu padarė.

Kai dar labiau išsigiedrino dangus ir atslinko dar didesnis šaltis, juodasai paukštis beveik su džiaugsmu žiūrėjo į kylančią saulę.

Vėl jį šilta banga užplūdo seni atsiminimai. Pro akis prabėgo metų metai.

Kai šaltis ir speigas vis labiau prasiskverbė į jo kaulus, iš toli toli atklydo vos girdimas varpų balsas. Jis mušė kaip alpstanti, stingstanti jo širdis. Varnas lyg per sapną pamatė seną varpinę. Rodos, jis matė save skrendantį aukštai aukštai. Apačioje plaukė margos pievos, vasaros vidurdienio tyloje rymojo namai, sodybos, alkai. Kaip lengva buvo skristi, kaip jis vartėsi! Štai kilo jis dar aukščiau, jau beveik už debesų, ir norėjo suglaudęs sparnus pulti į žemę, tik staiga pajuto šiurpų šaltį. Greitai jis visas pavirto ledo guzulu. Spėjo varnas apsižvalgyti, ir jam atrodė, kad jis pasidarė baltas baltutėlis, kaip sniegas.

Paskum su tokiu smarkumu jis iš padebesio puolė, kad visas sudužo, sužiro į mažiausius gabalėlius. Suskaudo kūne, aptemo akyse, ir nieko nebeliko. Tik dar buvo girdėt, kaip muša varpai, vis aiškiau, aiškiau, darosi pilnas dangus ir žemė jų graudaus aidėjimo.

Kranklys ėmė ir pakėžėjo kojomis ant ledo. Porą kartų nagą tįstelėjo, ir vienas sparnas išsiskleidė...

Ties ta vieta, kur netoli vienas kito gulėjo du negyvi, varnas ir Rudis, vėjas supūtė didelę kalvą sniego. Tai buvo lyg ir didelis draugystės kapas. Taip išbuvo iki pavasario. Paskum užėjo šiltos liūtys, upė išsiliejo iš savo krantų, ir du negyvus kūnus vanduo pasiglemžė su savimi.

[...]

ŠYVIO GYVENIMAS

Jis išvydo pasaulį savo didelėmis balkšvomis akimis ankstyvą pavasario rytą. Iš pradžių, kai jis atsistojo ant žemės, jam buvo šalta, jo balta žvilganti oda virpėjo ir silpnos kojos vos jį laikė. Išsigandęs šviesos ir visa ko jį apsupančio, kumeliukas klaikiai sužvingo. Tai buvo mažo vaiko verksmas, džiaugsmo ir baimės verksmas. Į jį tuojau pat atsakė storu, pilnu užuojautos ir meilės žvengimu sena kumelė, kuri dabar stiprinosi ėdžiose pabertomis avižomis. Senė gaudavo tą retą ir brangų ėdalą iš savo šykštaus šeimininko tik retkarčiais, kai atsivesdavo naują vaiką. Ji buvo kumeliuko motina: nebe jauna, šyva, dideliais išsikišusiais menčių kaulais, plėškės ir viršių nutrintomis pašonėmis. Per savo trumpą gyvulio gyvenimą, nepaisydama ligų ir blogo maisto, Šyvoji kasmet vedė po vaiką, kurį žindė savo pienu, o nuo žiemos šalčių ir vasaros liūčių slėpė po papilve. Nuo nelauktų pavojų – šuns, vilko, išdykėlių žmogaus vaikų, pikčiurnų svetimų arklių – ji gynė juos užpakalinėmis kojomis.

Šyvoji buvo gera motina. Tokia gera, kokia tik gali būti gera mažo, kvailo kumeliuko motina. Kumeliukui paaugus ir žmogui įkinkius jį į arklą, vežimą, ji, įtempus visas savo jėgas, įlaužus sprandą, vilko žmogaus uždėtą naštą, kad tik lengviau būtų jos vaikui. Tik gyvulys nesuprato, kodėl šeimininkas, vos paaugus jos vaikui, tuojau jį išvesdavo ir daugiau niekuomet negražindavo.

Daug sunkių valandų teko išgyventi Šyvajai. Ypač jai būdavo skaudu, kai pas šeimininką ateidavo visokių žmonių, susigrūsdavo į tvartą, apipuldavo jos vaiką, kilnodavo jo kojas, mušdavo delnais per šlaunis, pražiodindavo snukį, krapštinėdavo dantis... Pasmarkavę, parėkavę, skėtriodami rankomis, jie išeidavo, bet netrukus vėl grįždavo. Tada maudavo kumeliukui apinasrius ir nežinia kur išsivesdavo. Šyvoji gerai suprato, kad daugiau ji negirdės vaiko žvengimo ir nepasitiks kumeliukas jos, grįžusios iš laukų darbo, linksmai strakaliოდamas. Tokiais atvejais Šyvoji šokdavo per tvorą, nutraukdavo pančius ir pasileisdavo paskui išplėštą vaiką. Šeimininkas žinojo senės kumelės motiniškus įpročius ir dar ją iš kiemo neišbėgusią sugaudavo, o jei kaip – tai ir nuplkdavo. Bet tokiomis valandėlėmis ji jautė tik savo gyvuliškos širdies skausmą ir ilgesį. Pro seno, sugriuvusio tvarto sienojų plyšius Šyvoji ne kartą matė toli laukuose dingstantį vaiką, kuris neužmiršdavo šaukiančiu, pagalbos prašančiu balsu sužvengti. Tatai nieko negalėjo padėti, nors motina vėliau blaškydavosi iki vėlaus vakaro, žvengdavo per naktį ir dvi dienas nieko neėsdavo.

Paleista ganykloje, Šyvoji, tik pamačius toli vežimą ar besiganančius arklius, pasileisdavo per laukus lyg pakvaišus. Pribėgus prie svetimų arklių ir kumeliukų, įsimaišydavo į jų būrį, apuostydavo visus ir, neradus vaiko, bėgdavo tolyn. Šeimininkas įgudo tokiais atvejais ją tvirtai rišti. Tokį gyvulio svaičiojimą vadino nereikalingu senės kvailiojimu. Bausmės botagas krisdavo jos nugaron. Pasipildavo keiksmi. Tada ji pajusdavo žmogaus ranką, kurios valioje buvo visi jos vaikai, sunki vergija... pagaliau net mirtis.

Ir vėl užmiršus viską ji turėdavo nešti sunkią kasdienę naštą. Nuo ankstaus ryto iki vėlios nakties.

Atsivedus šeštąjį, šiuo kartu jauną eržilą, tokį pat šyvą, kaip ir ji, kumelė pilnomis gailėsčio akimis pasižiūrėjo į jį, pagalvojusi, kas jo laukia. Jos nepaprastam džiaugsmui ir laimei, šeimininkas, lyg užjausdamas motiną, tuojau nusprendė:

– Na, šiuo kartu eržilas! Parduot jo neparduosime. Mūsų senė neilgai tegyvens. Dabar, kai daugiau turime žemės, mums reikalingi du arkliai, – kalbėjo šeimininkas savo žmonai, glostydamas kumeliuką ir vadindamas jį šyviu.

Taip paprastai jam buvo duotas vardas. Kaip buvo gera Šyviukui jaust motinos kvapas, išspausti saldus pienas ir girdėt, kaip jis teka gerkle lyg šiltas kraujas, išsisklaidydamas visame kūne! Kiek daug Šyviuko laukė naujienų kūtėje, pievoje, lauke! Kokia laimė, kai gali nusižvengti ir toli pagiry aidomuša

grįš tavo balsas! Kaip gera gyvent kiekvienu savo plaukeliu, kiekvienu raumeniu, kilnoti kojas, karpyti ausimis vaisių, gaivinantį orą ir pasišokėjus lyg paukščiui pabėgėt, nulėkti toli toli.

Kumeliukas buvo tikrai gražus gyvulėlis: garbanota, balta vilnelė klojo visą kūną, uodegos plaukas vijojosi šilko mazgeliais. Abi paskutines Šyvio kojas beveik iki kelių puošė tamsūs šepetukai, ir todėl atrodė, kad kumeliukas kaip tikras ponaitis avi juodo lako bateliais.

Koks jis buvo išdykęs, paikuolis vaikas! Pirmomis gyvenimo valandomis jam viskas atrodė be galo įdomu, todėl negaišiuodamas susipažino su tvarto gyventojais. Pirmiausia jis nusprendė susipažinti su kiaule. Kumeliukas įkišo galvą į gardą jos pasveikinti bet piktoji tuojau atgrėžė savo užpakalį ir net neapsidžiaugė nauju kaimynu. Beslampinėdamas pasieniais dar gerai neišaušus, kumeliukas prietemoj bakstelėjo lūpomis į kažkokį minkštą, gyvą daiktą, kuris paleido keisčiausią garsą. Išsigandęs Šyviukas pabėgo prie motinos. Valandėlę jis stovėjo išplėtęs šnerves ir visas drebėjo. Tuo metu iš kampo tvarto į jį spoksojo du žali žiburiukai.

Kumeliukas ilgai nediršo pasijudinti, tačiau, būdamas iš prigimties judrus ir paikas, nerimdamas vietoje, vėl leidosi ieškoti nuotykių. Kitame tvarto kampe jis užkliudė nepažįstamus kaimynus, kurie atsiliepė storais ir plonais balsais. Tuojau kas gyvas sujudo tvarte, ir pati Šyvoji buvo priversta ieškoti vaiko. Išsigandęs Šyviukas šokinėjo pasieniais, čia koja ką nors primindamas, čia krūtine atsimušdamas į skaudų aštrų daiktą. Iki prašvintant, suradęs motiną, jis neišdrįso daugiau nė žingsnio žengti į baugią tamsos karaliją, pilną keisčiausių balsų: kriokimo, mekenimo ir kudakavimo.

Štai ėmė į tvartą lietus ryto šviesa. Vis plačiau ir plačiau. Gyvuliai sukilo ir šoko prie durų. Šyvis pamatė visus tuos, kurių nakčia bijojosi. Tas minkštas daiktas, kurį kumeliukas tamsoje buvo palietęs lūpomis ir kuris jį išgąsdino savo keistu balsu, pasirodė ne kas kita, kaip riestaragis avinas. Čia buvo karvė, žalias teliukas ir daug vištų. Iš pažiūros jie visi buvo ramūs, geri kaimynai. Veikiai Šyviukui išgaravo bet kokia baimė.

Šeimininkui atidarius duris, vienas pro kitą gyvuliai pasileido į pievą. Tą dieną kumeliukas pamatė nuostabų pasaulį: dangus buvo ryškiai mėlynas, visur, kur akis užmato, tęsėsi lygumos. Jis nedrąsiai įsibrido į rasotą žolę. Veikiai pakilusi saulė jį sušildė kaip motina, ir jis ėmė šokinėti. Tai buvo pati iškilmingiausia jo gyvenimo diena, nežinanti rūpesčių ir vargų. Diena, pilna neįsėjamų garsų, šilimos, judanti gyvais daiktais. Šyviukas bailiai apuostė kiekvieną kupstą. Vienur, kyštelėjęs nosį į ramunių krūmą, pamatė kažką pakilus į orą. Jam pradėjo rodytis, kad tuo būdu gali pakilti į dangų kiekvienas žemės grumstas, medis, namai... O gal ir jis pats, geriau pasišokėjęs, nukristų už debesų. Bet tai buvo tik mintys kvailo kumeliuko, kuris dar nežinojo apie nuostabų pasaulį ir apie gyvulio, paukščio, žuvies paskirtį gyvenime.

Toji diena Šyviui buvo didelė pamoka. Jis sužinojo apie daiktus, skraidančius ir stovinčius vietoje, apie saulę, kuri nusirita ir palieka tamsą, apie vandenį.

Šyvis negalėjo nė valandėlės ramiai pastovėti. Štai jis pamato pirmąkart šunį ir, kraipydamas ausis, vejasi kudlių, sekioja iki tol, kol pikčiurna įsirsta ir urgzdamas puola kumeliuką. Tuomet kumeliukas, žvengdamas, žemės nesiekdamas, pasileidžia motinos ieškoti.

Kitą dieną jis pamato du juodus arklius, įkinkytus į vežimą, ir, viską užmiršęs, leidžiasi paskui naują pramogą. Dėl to senė kumelė, jo motina, nieku būdu negali ramiai ganytis ir žvengdama bėga ieškoti vaiko. Čia vėl, vos sugrįžęs nuo svetimųjų arklių, kumeliukas įsinarplioja į tinklą, kurį žmogus buvo ištiesęs džiovinti prie ežero. Tinklą keliose vietose Šyvis suardė, ir tik iš pagarbos jo jaunam amžiui žmogus arkliuko nelietė. Šyviui nieko negelbsti grasinimai, motinos maldavimai. Žiūrėk, jau jis vėl ką nors prasimanęs kaip tikras pramušgalvis: neseniai matė, kaip jo motina lengvai peršoko tvorą, todėl ir jis bandys tą patį. Bet kai tik išdykėlis pašoka į orą, jo pirmutinės kojos užkliūva už statinių, ir vargšas pasilieka kyboti, kęsdamas skausmą šonuose. Pripuolęs šeimininkas su vaikais jį nuima. Dėl

tokio lengvabūdiškumo Šyviui tenka porą dienų gulėti tvarte, kol užgis žaizdos ir gaji nutrinta oda vėl užžels širmu plauku.

Daug vargo buvo kumeliukui, kol jis gerai suprato, kad dagys – ne dobilas, kad avino vilna ne tokia kaip kiaulės. Vieną dieną jis vos snukio nesusibadė, begainiodamas darže ežį, kitą kartą įkišo galvą į skruzdėlyną, trečiąkart, priėjus pasikasyt į avilius, jį užpuolė bitės. Jau pirmomis savo kūdikystės dienomis, atsidūręs pievoje, Šyvis įsigeidė pažaisti su avinu, tačiau kietasprandis juokų nemėgo ir pasibėgėjęs taip smogė kumeliukui į šoną, kad tam net kibirkštys iš akių pažiuro.

Šeimininkas, matydamas jauno eržilo išdaigas, pasididžiuodamas žmonai sakė, kad jo toks kraujas. Gero, našaus ir eiklaus eržilo kraujas!

Tikrai Šyviukas turėjo didelę dalį motinos prigimties, padėjusios jam iškęsti nepasisekimus, pirmąsias gyvenimo nelaimes.

Šyvis sparčiai augo. Atėjo laikas, kada išseko motinoje paskutinis lašas pieno, ir arkliukas pabandė pešti žolę. Greit jis numetė pirmąją vilną. Paliko ją besikasydamas namų kertėse, tvorose, medžių luobuose. Vilną pakeitė rimto arkliuko plaukas, daug šiurkštesnis, tankesnis, dar labiau žvilgantis, su rusvomis dėmelėmis. Karčiai kaip dideliame kavaliere užgulė ant akių. Šyviui bėgant, vėjas juos pleveno lyg vėliavą.

Šyvio jaunystė buvo trumpa. Šeimininkas nupirko dar gabalą žemės prie savo sodybos ir galvojo apie sėją. Atėjo laikas įkinkyti kumeliuką į plėškę, pririšti prie vežimo. Šyviui, kuris, matyt, visą amžių manė bėgiosias pievoje, krimšias žolę, gyvensias dėl gražumo, – visa tai aiškiai nepatiko. Šeimininkas, pirmiausia užsodinęs savo vaiką, sumanė prajodinėti Šyvį. Baigėsi tuo, kad eržilas numetė neįprastą naštą ir neparodė mažiausio noro pasiduoti žmogaus valiai. Šyvis ieškojo globos motinoje, bet ką ji galėjo padaryti prieš žmogų, turintį rankas ir stiprius pančius! Ji pati veik nepažinojo jaunystės ir labai anksti buvo pamauta į pakinktus. Toks pat likimas laukė ir jos vaiko.

Atėjo pavasaris. Žemė išbrinko, pasikėlė, ir klykaudami paukščiai pranešė apie atplaukiančius debesis, kurie nešė perkūniją ir gaivinantį lietų. Žmogus, išsivilkęs iš žiemos kailių, kaip ir arklys, pametęs pernykštį plauką, pasiruošė laukų darbams.

Tuo pačiu metu Šyvis savo ūgiu pasiekė motiną. Jo krūtinė ir strėnos rodė pakankamai atsparumo: du vyrai Šyvio negalėjo išlaikyti rankomis. Arkliui buvo nupirkti pakinktai. Po ilgo spardymosi jį pavyko įkinkyti pirmiausia į vežimą, paskum į arklą.

Pirmojo sunkaus darbo diena naujokui buvo tikrai ilga, ir jam atrodė, kad toji kančia niekad nepasibaigs. Tampyti ratus ir juose sėdintį žmogų nebuvo taip sunku Šyviui, juoba kad iš kiekvienos dumblynės juos plėšė senė kumelė, vienodu patvarumu ir kantrybe iškęsdama žmogaus botago kirčius.

Tą vakarą, iškinkius iš plėškės ir paleidus pasiganyti arklius, Šyvis pažino gyvulio duonos saldumą. Pirmąkart Šyvis glemžė jauną žolę pilnais žabtais, net jos nekramtydamas. Nebuvo kada jam galvoti apie aviną, paukštį, šunį ir kitus vakarykščius smagumus. Jis tik pešė, pešė, kol įskaudo žandikauliai, kol prisipildė skilvys. Kai atėjo ramus nuovargis, Šyviukas, pakišęs po motinos kaklu galvą, geroką valandą prasnaudė.

Bet štai nespėjo jis baigt savo sapno apie didelę žalią pakalnę, kai tamsa baigėsi ir žemė rytuose ėmė liepsnoti. Vos patekėjo saulė, žmogus atėjo, uždėjo abiem arkliams apinasrius, nuvedė prie ežero, pagirdė juos ir tuojau įkinkė į arklą. Vėl netikėta naujiena Šyviui! Pirmąją vagą bevarant, jis pradėjo reikšti nepasitenkinimą: tampydamasis išsinėrė iš plėškių. Šeimininkas pašaukė savo vaiką, ir šis naują keletą vagų pravedė už kamanų.

– Dabar eis! – pasakė šeimininkas, sukdamas ore botagu.

Tačiau Šyvis vis negalėjo suprasti, kaip galima eiti išarta vaga, klampoti dumblyne, jeigu daug geriau žengti brinkusia žeme. Šyvis kelis kartus išmetė arklą iš vagos. Įnirtęs žmogus šaukė:

– Atgal, spangy! Aš tave pamokysiu, nenuorama! – ir ant jo nugaros nusileido pirmieji botago kirčiai. Šyvis pajuto deginantį skausmą. Jo oda susitraukė, ir kirčių vietoje išsoko ilgi rumbai. Jį visą išpylė prakaitas, iš atkritusių lūpų nutįso žalios seilės.

Šyvio motina traukė arklą kantriai, dusdama, palinkusi prie žemės. Ji seniai įprato nesipriešinti, ir botagas buvo jos kadienis palydovas.

Kai saulė pakilo gana aukštai, praverstos arimų vagos ėmė švitėti ir degti savo drėgmės ugnimi, spinduliuodamos lyg ežero vilnys.

Kas vaga Šyvis vis labiau ilso. Arkliai lakumas išgaišo, nebeliko nei noro, nei jėgų toliau strapalio. Kantriai jis ėjo dideliu klampiu lauku, priekin ir atgal, nuleidęs galvą. Traukiant į saulės pusę, jo akis plikino kaitrūs spinduliai, bimbaly ir gylių debesys sėdo ant nugaros, lipo prie šonų, kirto odą ir čiulpė kraują. Mažos žvilgančios mėlynos musės kaip žarijos krito į akis, spausdamos gličias ašaras. O užpakaly su senu įnirtimu niukė žmogus ir dėl kiekvieno kryptelėjimo, stabtelėjimo – telžė botagu. Tačiau tokiu metu skaudūs botago kirčiai buvo vienintelė priemonė, padėjusi atbaidyti kraugerius vabzdžius.

Dar valanda, dar – ir Šyvis manė netesėsiąs. Poilsis atėjo negreit, bet jis atnešė gyvuliui džiaugsmą. Kaip gera buvo Šyviui, kai ir žmogus išprakitavęs padžiovė savo marškinius ant medžio šakos, iškinkė abu su sene kumele iš arklo ir nujojo į paežerę.

Iki tol Šyvis buvo pratęs vandenį tik gerti, bet kai šeimininkas jį įvarė į ežerą, giliai giliai, ir pirmąkart arkliukas, atitrūkęs kojomis nuo dugno, ėmė plaukti, suprato jo palaimą.

Šaltas, gaivinantis vanduo sruveno tarp kojų, po papilve, nuplovė vabzdžių sukruvintą odą, išvarė nuovargį. Senė kumelė, apiplaukus porą kartų ežero atsiautą, išlipo krantan ir pavirto pasivolioti smėlyje. Šyvis dar ilgai plaukiojo, kol atlyžo kiekvienas raumuo, atsigavo širdis. Tada ir jis, lyg nenoromis, šeimininko varomas, išstyrino ant žemės. Jo šviesiam plauke, uodegoje ir kojų šepetukuose kirbėjo tyro vandens lašeliai. Šyvis atrodė sidabrinis. Jis stovėjo lyg paminklas ir džiūgavo savo jaunystės paveikslu, atsispindinčiu ežero vandens veidrodyje. Aplinkui po vakarykščio lietaus žaliomis staiga sukilusiomis vejomis liepsnojo laukai.

Gyvenimas arkliui vėl pasirodė vertas sunkaus darbo.

Pamažėl Šyvis įjunko visiems darbams, kurie jį subrandino, dvigubai sutvirtino kaulus. Vežiojo jis šeimininką į miestą ir atgal, klusniai davėsi pamaunamas, tempė prikrautus šieno vežimus, nešė nugara maišus ir patį žmogų. Jo plaukas nors ir tebebuvo toks pat žvilgantis, bet vietomis plėškės nutrynė kiaurai odą, ir iki vėlyvo rudens žaizdas plikino musės.

Šventomis rudens dienomis, kada Šyvis labiausiai tikėjosi poilsio, jį kinkė į ratukus, sėdosi į juos šeimininkas su žmona ir ginė į miestą. Senė kumelė visai sugriuvo, palinko į senus metus ir netiko, kad šeimininkas galėtų su ja didžiūotis vieškelyje. Laisvų dienų pramogos atiteko vienam Šyviui.

Vieškelyje Šyvis buvo nepamainomas. Jam nereikėjo botago, raginimų. Lengvus, gerai išteptus ratus nešė kaip skiedrą, parietęs sprandą. Dėl Šyvio baugštumo šeimininkas jį nuolatos žabojo. Arklys baidėsi malūno, šoko į šoną iš vieškelių nuo mažiausio neįprasto garso. Šeimininkas jį tvirtai laikė, ir sunku buvo jį nulaikyti. Ypatingai negalima buvo juokų su Šyviu krėsti nakčia, kada galėjo lengvai sudaužyti ratus, staiga pabūgęs vėjo palenkto medžio ar ežero atkrantėn puolusios vilnės.

Šyvis, be savo šeimininko, neįprato kitų klausyti. Jo nebuvo galima paduoti svetimoms rankoms nė valandėlės. Ir joti Šyviu svetimais niekas negalėjo. Jis šoko kaip laukinis į viršų, lenkė sprandą žemyn ir metė kiekvieną į šalį.

Todėl jo ponas pasididžiuodamas kalbėjo:

– Pabandyk užsėsti, ir jeigu tavęs per šimtą žingsnių nenudrėbs mano Šyvis žemėn – atiduodu jį! Dovanai atiduodu!

Niekas nediršo žaisti su eržilu. Greitai dėl savo eiklumo, jėgos, gražaus sudėjimo ir karšto kraujo Šyvis šeimininko pažįstamų tarpe surado eilę gerbėjų. Vieni siūlė mainus, kiti žadėjo už jį pinigus. Net apylinkės bajoras, garsus savo žirgynu, norėjo Šyvį pamatyti. Netrukus ir šis įsigėdė jį pirkti.

– Ne, pone, parduoti jo negaliu. Arklį pardavęs – ratais nesidžiaugsi, – sako mūsų žmonės... – taip atsikalbinėjo Šyvio šeimininkas, be galo juo didžiuodamasis.

– Kam mums toks pakvaišėlis. Jis ne darbu. Pamatysi – sudaužys, praskels tau galvą. Savo šešėlio bijosi... kiekvienam žingsny drebėk, kad iš ratų neišverstų... – kalbėjo šeimininkui pati.

Šeimininkas buvo pasiryžęs arklio už jokių pinigų neatiduoti. Tai buvo jo garbės ir pasididžiavimo arklys. Ir kai šeimininkas metė vertę žuvimis, pripirko žemės gabalą ir jėgo į garbingų žemdirbių draugę, jis galėjo laikyti ir šerti vieną arklį tiktai tam, kad pasididžiuotų prieš kaimynus.

Jei šeimininkas kokią šventą dieną mieste paūždavo, grįždamas būtinai imdavo lenktyniauti su pakele patiktais vežimais. Pakakdavo jam tik švilptelėti ar surikti:

– Na, Šyvi, o-pa! – eržilas išlenkdavo kaklą ir leisdavosi kibaldom. Tokiu metu jo girtas ponas netverdavo iš džiaugsmo savo kailyje ir, šokinėdamas ratuose, šaukdavo įsikabinusiai į gardis pačiai:

– Laikykis, boba, gubernatorius važiuoja!

– Ar pakvaišai, kam dabar tą arklį geni?! – bardavosi moteriškė išsigandusi. – Nusuks sprandą abiem, tai bus gubernatorius!..

Šeimininkas maža paisydavo, ką žmona šneka, jis visa savo esybe atsiduodavo lenktynių džiaugsmui. Juk smagu buvo pagyrūnui žiūrėti, kaip jo Šyvis palieka kitų vežimus, kaip eržilo karčiai plevėna vėjuje lyg vėliava ir pasaga skelia į akmenį kibirkštis.

Šeimininkas taip pamilo Šyvį, kad jam jau gaila buvo su juo arti, prastiems darbams kinkyti. Visur, kur tik reikėjo bristi balon, žmogus jungė senę kumelę.

Netikėjo Šyvoji, kad jai senatvėj teks tokia karti laimė. Kai šeimininkas jos vaiką Šyvį ėmė avižomis ir duona vaišinti – ją sausais, priplėkusiais šiaudais šėrė. Kai Šyvis gavo atskirą vietą tvarte ir atskiras ēdžias, ji gulė ir klampojo nešvarioje, nepakreiktoje asloje.

Senė taip sulyso, kad nė varna nebūtų prilesusi. Jos šonai įkrito, stuburkaulio briauna dar labiau išsikišo, o šonkaulius buvo galima skaityti iš tolo kaip retos tvoros mietus. Kasdien ji ėjo silpnyn ir silpnyn, varginama dusulio. Ji beveik visai apako. Ištisas valandas išstovėdavo ganykloje, atskirdama žmogų ir paukštį, naktį ir taką tik uosle, senu įgudimu. Buvo gaila žiūrėti, kaip ji, nieko nematydama, dažnai parvirsdavo į pilną vandens klaną, galvą atmušdavo į medį ar tvorą.

Žmogus vis dėlto nesiliovė gyvulio varginęs ir kur galėdamas senę kinkė, rišo, varė, ragino:

– Na, pasmirdėle! No, ake tu! Nepasivelki! – ir, telžiama botagu, ji kilo, stojo ant vienos kojos, rėmėsi kita, vėl traukė arklą, vežimą. Senės gal didžiausias priekaištas žmogui buvo tas, kad ji išvarvėjusiomis, balkšvomis akimis žiūrėjo į jį visuomet vienodai, ar jis ją tvojo viržiu, ar spardė kojomis.

Kartą, kai ledo sukaustytu keliu tempdama į kalvą iš miško rąstus, Šyvoji suklupo, šeimininkas jau be reikalo ragino:

– Na, ake tu! Nepasivelki!..

Ji norėjo pakilti, bet negalėjo. Jos galva prigulė prie šalto ledo, akys žiūrėjo be sielvarto ir baimės. Atėjo ramus ir ilgas poilsis, iš kurio pakelti jau negalėjo Šyvosios jokie žmogaus grasinimai.

Kai šeimininkas iškinkė iš plėškės nugaišusią kumelę, Šyvis gerai nesuprato, kas atsitiko su jo motina. Arklys nežinojo, kad vieną gražią dieną ir jis suklups nuo naštos, daugiau nebeatsikels, nebematys pro kiaurą tvarto stogą dangaus krašteliu, nebskambės vieškelis nuo jo pasagos.

Kitą dieną Šyviui žvingtelėjus niekas neatsiliepė. Kumelės vieta prie ėdžių buvo tuščia. Kai vakare su Šyviu šeimininkas išjojo kaiman, toje vietoje, kur vakar žmogus iš plėškės iškinkė senę, jis pamatė didelę šunų gaują, kurie pjovėsi tarp savęs ir ginė pulkus varnų...

Atėjo vėl pavasaris. Atklunės ir grioviai pilni buvo žolės. Vienišas arklys braidžiojo didelėje ganykloje. Jam vienam atiteko ir motinos našta. Per savaitę prisikamavęs su ratais, prisitašęs su akėčiomis, jis neberodė sekmadieniais to eiklumo ir nebesibaidė jau nuo malūno sparno. Nebešoko iš kelio, išgirdęs naktį ežero krante dūžtančią vilnį.

Daug kartų nusišėrė jo plaukas, atžėlė naujas, bet tai nebuvo tas švitantis, baltas jaunystės plaukas. Uodegą jam išpešiojo išdykę piemenys, kurie dirbo iš ašutų meškerėms valus. Jis ramiau pradėjo žiūrėti į svetimus žmones, davėsi kiekvieno paimamas, kuris tik ranka paglostydavo jo kaktą, pakasydavo sprandą ar pavaišindavo duona. Ant jo galėjo sėsti jau kiekvienas pusbernis. Maža beliko Šyvyje jauniklio atkaklumo! O kad dažnai darbo nukamuotas jis vis dar sumanydavo rodyti rambumą, šeimininkas nesigailėjo botago. Vis dažniau jį aprėkė tinginiu, spangiu, suklypėliu.

Arklys žinojo, kad tik po labai sunkaus darbo, kuris išmaudytų jį prakaitu, galėjo tikėtis geresnio maisto, todėl tempė klupdamas ir lūždamas.

Kartą nakčia šeimininkas girtas grįžo per girią iš miesto.

Jis tiek buvo nusilakęs, kad, pabudęs anksti rytą, pasijuto begulys ne lovoje, o vidur girios, tuščiuose ratuose. Viržiai buvo nupjauti, Šyvis nusivestas. Bematant girtuokliui išdulkėjo visoks tvaikas. Pastrapaliojęs aplink ratus, padejavęs, leidosi žmogus į girias arklio ieškoti. Jis švilpavo ir šaukė meiliu balsu: „Kužiuk, gužiuk“, bet visur tik giria jo balsą kartojo. Šlapias, purvinas žmogelis nuklydo į tolimus kaimus ir ten klausinėjo, ar nematė jo balto žirgo. Bet, kad arklį pavogė nakčia, niekas negalėjo matyti. Paskum žmogus skynimuose sutiko seną piemenį, kuris papasakojo apie anksti rytą praslinkusius į vakarus čigonų vežimus. Priešais keliaujančią gurguolę jojęs baltu žirgu barzdotas čigonas.

Nebeliko abejonės, kad čigonai jam girtam tą išdaigą iškirto. Praėjo daug dienų, ir atsirado įvairių pasakų apie dingusį žirgą, o nelaimingas žmogus kryžiuosi prieš šventus paveikslus daugiau niekad negersiąs. Net verkti ėmė praradęs šeimos maitintoją. Kokiais gerais žodžiais žmogus dabar vadino Šyvjį: arkleliu, arklučėliu. Sapne jį minėjo ir šaukė: „Kužiuk, kužiuk...“

Praėjo dar savaitė, ir vieną pavakarį kaimo gyventojai pamatė šyvą luošą arklį, kuris bėgo žvengdamas per laukus. Šyvio šeimininkas, valgydamas vakarienę, išgirdo kieme arklį. Prie lango stovėjo jo Šyvis. Iš džiaugsmo išbėgo jis ir apkabino grįžusį kaip tikrą brolių. Šyvis sunkiai kriokė, jo įdubę šonai kilnojosi, akys bailiai klaidinėjo. Bet jis džiaugėsi sugrįžęs į savo gimtąjį kiemą. Iš viso Šyvio suliesėjimo, iš išpešiotos, sudraskytos odos galima buvo spėti, kad jis klaidžiojo daug dienų ir padarė ilgą kelionę. Gaudžiai žvengdamas, lyg skųsdamasis žmogui, Šyvis parodė sužeistąją koją.

Nuskriaustas Šyvio šeimininkas grįžusiu maitintoju taip džiaugėsi, lyg jį veltui gavęs. Pašauktas iš kaimo senis, žinąs gyvulių ligas, – peles, užsidegusias knygas ir kitokius gumbus, – nuplovęs arklio koją, pakrapštęs nagą, pasakė, kad giliai kanopoje esanti suvaryta vinis.

Šyvis nepagijo. Pasiliko jis amžinai luošas. Šeimininko meilė grįžusiam maitintojui greitai atlešo. Jis ėmė kiekviena proga, ar girtas būdamas, ar Šyviui neįveikiant patraukti vežimo, kitaip jo nevadino, kaip tik: – Na, šlubi! Nepasivelki!

Botagas dažnai krito Šyviui ant nugaros, ir dažnai šeimininkas užmiršdavo žiemos metu jį pašerti, pagirdyti. Kiek sutrenkus Šyviui sužeistą koją, ji tuojau išsivydavo. Kiauras dienas kuinas vargingai nešiodavo iškėlęs skaudančią koją, bijodamas prisiliesti žemės.

Praėjo dar pora metų. Šyvio odoje ne taip greitai gijo plėškės nutrintos vietos. Jau išsikišo jam, kaip ir jo motinai, dideli menčių kaulai. Net pavasariais jis neatsigindavo taip, kad galėtų paslėpti savo nuogus šonkaulius. Jo dantys nebeįveikė šiaudų, o geresnio ėdalo retai gaudavo. Neberūpėjo Šyviui jau didelės arklių bandos kaimo ganyklose, į kurias jaunas būdamas bėgdavo buriuotis. Darbe vis dažniau klupo, garavo išprakaitavęs kaip ežeras vasaros naktį. Šeimininkui buvo gėda su juo pasirodyti mieste, ir jis pradėjo tartis su žmona apie Šyvio pardavimą.

Iš vienos ligos kėlęs, kuinas puolė į kitą. Nepaisydamas to, šeimininkas arklelį jungė prie sunkiausio darbo, o jei Šyvis laiku nespėjo ar neįstengė įsakymų pildyti, jį telžė botago drūtgaliumi. Visą pavasarį nuo ankstyvo ryto iki vėlyvos nakties jį ginė su arkliais, akėčiomis. Kai didelis žemės gabalas buvo išartas, užsėtas ir kai po šilto lietaus vasarojaus aksomas nugulė pliką žemę, Šyvį pardavė.

Jį išsivedė nedidelis rudplaukis žmogus. Tik vėlai vakare Šyvis pasiekė naują gyvenamą vietą. Ten jį pasitiko daug vaikų. Keli išdykėliai iš karto užsikorė arkliui ant sprando. Kuinas gerą valandą turėjo jodinėti vaikus. Bet to buvo maža piktiems paaugėliams! Jie pradėjo taisyti Šyvį už uodegos, šiaudais badyti jam šnerves ir net grumstais mėtyti. Nebuvo jų džiaugsmui galo, kai iš kantrybės išvestas kankinamas kuinas ėmė spardyti ir sužalota koja nevikriai makalavo ore.

Tiems visiems mažųjų išdykavimams aiškiai pritarė rudplaukis, matyt, jų tėvas. Atrodė, kad Šyviui senatvėje atiteko juokdario ir neklažadų linksmintojo pareiga.

Bet Šyvis klydo taip manydamas: tikra kančia prasidėjo tik po poros dienų, kai jį įkinkė vežti iš klampynės durpes. Jam teko beveik iki kelių plaukti dumblyne, o kad ponui būtų patogiau jį plakti, jis sėdėjo ant jo nugaros ir daužė šonus kastuvo kotu.

Naktimis jo ne tik kad nepaleisdavo pasiganyti pievon, bet pririšdavo retų varpučių prižėlusiam pūdyje. Jeigu Šyvis būtų turėjęs žmogaus ašaras, jis būtų laistęs jomis žemę, apraudojęs jaunystę ir graudų gyvulio likimą. Bet jis to negalėjo padaryti ir stovėjo, pilkomis akimis žiūrėdamas į viliojančius, sodrios žolės prižėlusius tolius, į neįsėjamą ir nesuprantamą kančių pasaulį.

Atėjus rytui, nieko nemitęs jis vėl stoji darban ir jautė, kaip paskutinės jėgos palieka jo raumenis, sąnarys išsineria iš sąnario, dantis nepataiko ant danties.

Jo naujas ponas tik tiek skyrėsi nuo buvusiojo, kad netrukus įprato jį kumštintis mušti. Daugiausia Šyvis kentėjo dėl savo kurtumo. Tą naują ydą kuinas ilgai slėpė, nenorėdamas užsitraukti naujo šeimininko rūstumo.

Kartą nuplaktą, išvargintą pririšo jį pūdyje. Žaizdos kaip rožės žydėjo jo šonuose. Šyvis gulė ir kėlė. Karštis degino jo galvą. Paskum jį pradėjo krėsti šaltis. Jautė, kad paskutinis kraujas teka į galvą, kūnas darosi pamažėl sunkus, ausyse ima spengti. Šyvis buvo padėjęs galvą, kad ramiai nugaištų, bet galbūt jį sukrėtė baimė, kad kitą rytą jo palaikus dalinsis alkani šunys, galbūt jis atsiminė savo motinos galą... O gal gyvuliui atėjo noras nudvesti savo žemėje, kurioje praleido jaunas dienas, be rūpesčio žaisdamas ir bėginėdamas pievose, nes staiga jame atsirado jėgų pakilti.

Ir pakilo Šyvis visomis keturiomis kojomis, pasišokėjo lyg pabaidytas, nutraukė grandinę. Ir pasileido kibaldom per laukus. Seniai jis taip buvo bėgęs. Net luošumo nejautė, ir kurčios ausys, rodos, girdėjo nuo jo kanopų skambančią žemę.

Jeigu naujas šeimininkas būtų pamatęs naktį svetimuose kaimuose Šyvį beklaidžiojantį, tikrai būtų pamanęs jį iš proto išsikrausčius ir gerokai būtų primušęs. Bet Šyviui dabar vis viena buvo – kad tik pasiekt senąjį šeimininką, kur tikėjosi rasiąs šiokią tokią globą.

Bėgo ir bėgo kuinas, kol visai pavargo, o tada ėmė žengti žingine. Jis perbrido rugių ir vasarojų laukus, nežinojo gerai, kur tas kaimas, bet nujautė, kad ten, toje šalyje, iš kur ateina kvapnus vėjas, kur dangus toks šviesus ir didelis.

Rugpjūčio žvaigždės kaip aukso lietus krito į jo balkšvas akis. Aplinkui buvo tylu – nė žiogo koja nejudėjo. Šyvi permerkė raso. Rytuose ėmė švisti, bet jis vis ėjo. Pakelė jis pasistiprino minkštų dobilų žiedais. Kai gerai išaušo ir išlindo pro žemę didelė saulė, arklys išvydo seniai matytas apylinkes. Ankstyvi piemenys, pamatę palaidą luošą, liesą arklį, lyg vaiduoklį žengiantį laukais, ginė tolyn, svaidė kietais žemės grumstais ir pjudė šunimis. Šyvis maža jų paisė, tik nuo kiekvieno smūgio dar labiau traukėsi į kuprą, dar žemiau narino galvą.

Pagaliau jis pasiekė žadėtąją žemę. Prieš jo akis išsiplėtė didelis ir ramus ežeras. Ir priėjo prie ežero kranto Šyvis pasigirdyti. Kai rūkas išsisklaidė, kuinas pamatė ežero vandeny savo paveikslą. Ne tą jauno eržilo paveikslą, kuriuo kažkada patsai grožėjosi. Tai buvo senatvės paveikslas – arklys vaiduoklis, kaulų ir odos laužas. Su skaudančia širdimi jis sudrumstė vandenį ir nusigrėžė nuo savęs.

Liko dar keli šimtai žingsnių iki gimtojo kiemo, kur Šyvis tikėjosi užtarnautos prieglaudos ir skanių pusryčių. Kai tik jis žengė – viršum galvos pamatė varną. Lyg nujausdama greitą grobį, ji sekė kuiną, neatsitraukdama nė valandėlės.

Šyvis pakraipė galvą, baidydamasis nuo varnos lyg nuo musės, ir vėl leidosi kelionėn. Netrukus jis pamatė iš savo gimtojo kiemo išbėgantį žmogų. Iš to paties kiemo, kuriame prieš keletą metų jį glostė meili ranka. Šyviui pasirodė, kad tai bėga jo pasitikti išskėstomis rankomis jo ponas... apkabinti jo kaklo. Šyvis džiaugsmingai nusižvengė ir pasileido zovada pirmyn. Staiga jis stabtelėjo: senasis šeimininkas paknopstomis bėgo į jį, rankose nusišvėręs didelį pagalbį.

Rodos, kad arklio širdį būtų pervėrusi aštri strėlė: jis lengvai parvirto ant žemės, ant gimtosios žemės, į kurią keliavo visą naktį. Gęstanti kuino akis iš pradžių pamatė vieną, paskum antrą, trečią, vėliau – visą būrį varnų. Jos leidosi veik nejudindamos sparnų. Jų šešėliai klojo Šyvio kūną, kuris po valandėlės išputo, pasikėlė. Stiklinė akis žiūrėjo šalta ir sustingusi kažkur į tolį. Lūpa atkrito. Šyvis išsišiepė savo retais dantimis.

Rudos skruzdėlės, užkopusios jo kojomis, rėplinėjo nugara ir stebėjosi, iš kur atsirado toks didelis didelis kalnas.

VAIKŲ KARAS

Mikę jau du kartus perkėlė į kitą suolą. Dabar jis sėdi aukščiausiam suole, prie krosnies, kad mokytojas jį matytų. Jį išskyrė su Juozapėliu tik todėl, kad juodu pasidarė per daug dideli draugai, nes amžinai šnekėjo apie zuikius, voveres, karvelius, skaptavo, pasikišę po suolu, medinius vokietukus, galando peilius... Neretai taip įnikdavo į savo kalbas, kad, nutilus klasei, jie užmiršdavo kur esą ir pradėdavo garsiai kalbėtis. Vieną dieną per istorijos pamoką mokytojui uždavus ketvirtajam skyriui rašto darbą, Mikė, matyt, manydamas betupįs kur nors laukuose, garsiai kreipėsi į Juozapėlį:

– Ar tu moki žydiškai?

– Ne.

– O aš moku: vai tiūter, cvancik tiūter, vai da tiūter, cvancik bam! – uždainuoja Mikė, bet išgirsta, kad visa klasė ošia juoku, ir atsipeikėjęs, sumetęs kame esąs, visas užraudęs pamato priešais save stovintį ramų mokytoją, kuris, keldamas jį už smakro, sako:

– Rodos, Mikuti, mes ne smuklėje ir ne beprotnamyje. Nieks nebus! Pasiimk knygas ir pereik į Gudučio vietą.

Taip jį perkelia į kitą suolą, ir jo draugas Juozapėlis gauna naują kaimyną. Bet kai tik Juozapėlis atsigręžia į tą kampą, kur sėdi Mikė, šis tučtuojau atsako šypsena.

Jei mokytojas aiškina geografiją ir lazdele parodo žemėlapy tolimas šalis bei miestus, Mikė klauso visai rimtai. Jis persikelia mintimis į kalnus, kuriuose ir vasarą spindi sniegas, į vandenį, kuriuose gyvena bangžuvės, didesnės už didžiausius laivus, ir į tolimų miškų gelmes, kuriose pilna liūtų, leopardų ir dramblių. Mikė supa, glamonėja šilti pietų vėjai, jis prakeliauja miestus ir pereina upių kriklius, ir žemėlapy po mokytojo vedžiojama lazdele lyg begalinėje žalioje pievoje pasilieka plačios upės. Jis žino rusvą dėmę, gulinčią žemėlapy, lyg lapės uodegą, – tai Kaukazo kalnai, – ir melsvą dėmę lyg debesėlį – tai Viduržemio jūra. Ir dar daug daug jis žino ir gerai įsidėmi vieną upę, kuri visai tokia kaip jo senelio rankoje iššokusi gysla: ji vadinasi Volga. Nemunas žymiai trumpesnė upė, visai panaši į slieką, bet Mikė pats prie jos gyvena, ir todėl jam labiausiai patinka.

Klausant geografijos, Mikės rankos nuleistos, peiliu nebeskaptuoja jis suolo ir nebestuksi į grindis klumpėmis. Jei tik mokytojas aiškina apie skaičius ir liepia atverst languotus sąsiuvinius, Mikė vėl ima bruzdėti. Iššauktas jis sumyšta, vietoj šimto pasako dešimt, nepatenkintas vogčia iš draugų nusirašo uždavinį ir nekantraudamas žvalgosi į Juozapėlį, su kuriuo, jei tik galėtų, – paspruktų į laukus.

Mikė jau per du suolus pasilenkia, prikiša lūpas Juozapėlio ausin ir plepa apie Kryklos upelį. Šneka jis, kad Kryklos upely yra duburių, kur didelis vyras prigertų, paskum kad ten yra lydžių nuo dviejų sieksnių, ir viena žuvis – kaip per visą mokyklą. Jis ten užtaisysiąs varžas ir sugausiąs žuvį. Žuvį parduosiąs Dovitkei, nusipirksiąs sau lenktinį peilį, o Juozapėliui – vargonėlius.

Staiga jo peilį, kuriuo jis karbuoja suolą, kažkas išmuša iš nagų. Už jo švarkelio įsikibusi kieta, stipri ranka kelia jį į orą. Mokytojas stovi prie jo, ir visa klasė atsigręžia į tą pusę.

– Stok! – sako mokytojas. – Parodyk sąsiuvinius! Vėl suplėšei?

– Namie palikau... – sako jis, ranka užsidengdamas išpjautą suole raidę.

Bet Juozapėlis, jo draugas, greitai paima naują sąsiuvinį ir pro suolus tiesia Mikei. Mokytojas apsimeta nematęs ir vėl sako Mikei:

– Kodėl tu niekad galvos nepalieki? Eik, pastovėsi kampe. Tegul pasižiūri draugai, koks tu susivėlęs ir užuomarša. Labai negražu, Mikuti.

Mikė eina įsireižęs, rankas į kišenes susikišęs. Mokytojas jį palydi kurį laiką. Paskum iš jo veido pyktis dingsta, jis atsigręžia į trečiąjį skyrių, į Juozapėlį:

– Na, pakartok uždavinį. Kiek kilometrų keleiviai nuėjo per dieną?

Iš kampo atsisuka Mikė. Jo akyse nematyt nei pykčio nei ašarų. Tik jis labai neapkenčia išdidaus, pasipūtusio berniuko, draugų vadinamo Kuoduku, kuris kiekviena proga bando šaipytis iš Mikės nelaimių. Tas berniukas sėdi beveik atskirame suole ir kiekvienos pertraukos metu valgo varškinius pyragaičius. Jis toks išlepintas, kad ir vasarą avi bateliais. Kai tik Kuodžių iššaukia atsakinėti, Mikė sudaro iš savo pirštų skaičius ir pakiša jam.

– Devyniolika kilometrų! – sako Kuodžiukas.

Mokykla suūžia. Aplink Kuodžių šnabžda, sako skaičius, bet berniukas rausta iš gėdos.

Mikė vėl iškelia pirštus. Dabar jis išskečia visą dešimtį ir prisispyręs tvirtina, kraipydamas galvą, kad Kuodžius norom nenorom patiki.

– Dešimt...

– Tai tau, – sako mokytojas ir šypsodamasis nusigręžia į šoną, žiūrėdamas valandėlę pro langą.

– Tau turbūt sunku, Kuodžiau. Na, sėsk, pailsėsi.

Bet berniukas pakelia ranką, ir jo apatinė lūpa virpa kaip epušės lapelis:

– Mm-ikė man truk-k-do! – tada jis krinta alkūnėmis ant suolo ir rauda.

– Mikai, Mikuti... – linguoja mokytojas galvą, nežinodamas, ką su juo daryti. – Rytoj pereisi pas Kunkulį, o šiandien pasėdėsi po pamokų ir išspręsi tris uždavinius. Kitaip su tavim nebegalima.

Mokytojas užverčia dienyką ir sako:

– Šiai dienai pakaks!

Visi, sustoję prieš mokytoją, kalba maldą. Tik vienas Mikė ašarų pilnomis akimis žiūri į grindis. Jis mato savo draugą Juozapėlį, su kuriuo šiandien tarėsi aplankyti Paupį. Jo plaukai balti kaip avies vilnelė, lengvai užkritę ant pilko švarkelio perkaklio. Jo lūpos vos juda, ir dabar, kai kiti maldos metu renkasi knygas, kabina prie švarko sagų plunksnas, jis ramiai persižegnoja ir, pakėlęs akis, šypteli į Mikę. Mikė atsako tuo pat.

Jau seniai pabaigė kalbėti maldą, o paskutiniuose suoluose ją dar pradeda.

– Kas ten? – klausia mokytojas.

Tada jie greit žegnojasi, rašaluotais pirštais palieka žymes kaktose, mažų pirštų žymes, ir krykšdami, su triukšmu, veržiasi užsikimšdami duryse, vartydami suolus, griūdami nuo laiptų. Toliau – skambus juokas ir verksmas.

Balsai darosi vis tolimesni ir duslesni. Rudens oras pilnas jų riksmo, visi takai pilni jų žodžių. Nė vieno medžio jie neapeina nepakrapštę jo luobo. Nupurto girinius obuoliukus, nuraško graužučius, surenka varnų plunksnas, kaštonus ir giliukus. Nuskamba vaikų gerklės mišku ir pamiške, o Kryklos upelis pritaria savo murmėjimu jų juokui.

Klasėje šišu. Sargienė eidama uždaro visas duris.

Po suolais visur primėtyta popiergalių, pieštuko nuodrožų, prilaistyta rašalo, pritrupinta sūrio. Mikė repečkoja po suolais. Nuo didesnių sūrio gabalėlių jis nupučia dulkes ir suvalgo. Vienur randa dešimt centų. Juos įsideda į burną ir nuplaukia kita suolų eile.

Draugų balsus jau seniai išnešiojo vėjas, tik šnera upokšnis ir suka Mikės paliktus septynis malūnėlius.

Iš sienos žiūri į Mikę Maironis. Mikė per vakarėlį turėjo išmokti jo eiles. Deklamuodamas posmą: „Gražumas dangaus! Tarp žvaigždžių įsikirtę antai septyni šienpjoviai“, jis susimaišė. Vaistininkas, kuris sėdėjo su kunigu pirmoje eilėje, pradėjo ploti, ir lydymas tylaus juoko, su skaudančia širdele Mikė paliko sceną. Dabar Mikė kaip šiltą vilną galėtų iškedenti tas eiles. Valandėlę jis žiūri į susiraukusį dainių, ir jam ateina mintis, kad Maironis turbūt moka kokį šimtą eilių... gal tūkstantį.

Kitame mokyklos gale pakyla fisharmonijos balsai. Aukšti ir žemi. Fisharmonijos muzika Mikei primena didžiuosius vargonus ir pirmąją komuniją.

Fisharmonija vėl nutyla, o Mikė teberymo, paskendęs savo svajonėse. Jis seniai galėjo atvert langą, iššokt žemyn ir nueit susikūprinęs grioviu, kad mokytojas nepastebėtų. Juk tai visuomet darydavo, ir tik retkarčiais tekdavo nukentėti dvigubai kitą dieną. Bet dabar Mikė rymo suolo, klausydamas skubių žingsnių, kurie girdėt prieškambario gale.

Paskum pro durų plyšį įlenda du maži pirštai. Mikė prieina ir prikiša ausį.

– Mokytojas su dviračiu važinėja, o mūs katė pagavo žvirblį, dėl to aš ilgai neatėjau... – sako iš už durų balsas. Tai Juozapėlis, kalvio vaikas, su kuriuo Mikę riša dvejų metų draugystė. Juozapėlis nepanašus į savo tėvą, didelį, petingą, juodais ūsais vyrą, kuris visai suodinas taško liepsnas ir grįžusį iš mokyklos sūnų viena ranka kaip kepurę mėto ore. Juozapėlis liesas, mažutis, ir kai jiedu su Mike išeina į laukus, jam visuomet tenka pernešt ant savo pečių kalvio vaiką per upės brastą. Todėl Mikė visuomet sakosi galįs Juozapėlį viena ranka paguldyti ant žemės. Bet Mikė to niekuomet nedaro. Nebuvo gal mokykloje vaiko, kuris nebūtų paliestas Mikės rankos. Nebuvo klasėje ausies, kurios

Mikė nebūtų tampęs, ir kaktos, kuri nebūtų ragavusi jo sprigto. Per savo paikumą jis daugiausia ir nukenčia, bet jo atkaklumui nėra galo.

Nė su vienu Mikės draugystė ilgai netrunka, nes jis pernelyg atkaklus, pasipūtęs, nemėgsta už save stipresnių ir daugiau išmanančių. Tik vienas Juozapėlis, kuris įstengia su Mike lenktyniauti, tasai mažutis ir silpnas padarėlis, duodasi lankstomas ir neretai pasiima prieš mokytoją draugo kaltės dalį.

Iš tikrųjų juk Mikei reikalingas nors vienas draugas, nors vienas šiltas žvilgsnis, kuris lydėtų jį į kampą ir neužmirštų palikto po pamokų!

Kaip paprastai, mažasis kalvio vaikas ir šį kartą, spėjęs papietauti, atnešė Mikei medumi pateptą duonos riekę ir ją įteikė pro durų plyšį amžinam mokyklos atgailautojui.

Juozapėlis vienintelis, iš kurio jis nesijuokia, netąso už plaukų ir drovisi jo. Kai jis neišmoksta aritmetikos, kalviukas visuomet jį gelbsti. Už tai Mikė jam išpiešė sąsiuvinius, išdrožinėjo medines šakutes, ir už nukaltas Juozapėlio tėvo senutes jis mainais atidavė gražią triušių porą. Iš Mikės Juozapėlis turi penkis atvirukus. Du su Velykom, vienas su Kalėdom, o vienas taip sau. Ir visuose beveik vienodai užrašyta: „Gerbiamas drauge, sveikinu su šventėmis ir linkiu jas linksmai praleist ir prašau man atrašyt atviruką su viščiukais, o jei tokio neturi, tai kitokį. Aš su pagarba, jūsų draugas Mikas Andrijonas iš Vidungėnų kaimo, valsčiaus ir Kauno apskrities“.

Mikė dabar laižo meduotus savo pirštus ir, kaip visuomet, pasakoja apie Kryklą, didelį vandens malūną, kurį pradėjęs statyti amerikonas, vadinamas Sebastijonu. Mikė sugalvoja visokių daiktų: netoli girioje esanti meška, ir jis jos nebijo. Jeigu meškai duot pauostyti tabako, ji tuojau padvesia. Paskum jis pasakoja, kad tėtė jam sakęs, jog po dideliais akmenimis yra skylių, pro kurias lenda į žemę plėšikai. Žemėje visur, ties mokykla ir galbūt net už Kauno, traukiasi plėšikų dvarai, tik vieni dvarai ir daug aukso.

Juozapėlis jau nežino, tikėti ar ne, kai Mikė giriasi, jog jų karvės duoda per dieną po septynis kibirus pieno, o kiaulė pernai atsivedė penkiasdešimt paršiukų.

– Mes galim kalbėt prie visų adverniškai: vertu verduok verman verme-verdaus... – sako Mikė ir paaiškina, ką tai reiškia. Jeigu juodu šitaip kalbės, nesupras nei lenkai, nei mokytojas, nei vaikai.

Tačiau Juozapėlis negreit supranta, kokių būdu Mikė išgalvoja tokią kalbą. Pamokomas Mikės, Juozapėlis laužo liežuvį, prie kiekvieno žodžio skiemenio pridėdamas „ver“. Pagaliau jie viens su kitu susikalba nauja kalba.

– Taip Amerikoj kalba, – sako Mikė – Ar tu norėtum važiuoti į Ameriką?

Vėl Mikė kažką galvoja, paskum Juozapėlis mato, kaip jis virsta žemyn rankomis, kojas užverčia už galvos lyg koks rekėžis, stenėdamas pasileidžia per klasės aslą. Iš jo kišenių pabyra pieštukai, plunksnos, skardos gabaliukai, degtukai, bet jis eina skersas ir atbulas, šaukdamas draugui:

– Padaryk šitaip, atiduosiu visus triušius.

*

Upelio vandens tėkmė nusineša paskutinius pievų žiedus ir medžių lapus. Jau vėlyvas ruduo. Vaikai verčia puslapį po puslapio. Tik vieno Mikės ir Juozapėlio vietos tuščios. Rašalo buteliukas tupi vietoj Juozapėlio. Jo motina buvo atėjusi pas mokytoją ir pranešė, kad tėvas sunkiai serga ir Juozapėlis reikalingas prie namų. Dvi šviesesnes dienas Mikė atbėgo iš kaimo ir išbraižiojo su kalviuku Kryklą iki pat Nemuno. Iš savo sąsiuvinį išplėšė visus lapus, jiedu pasidirbo laiviukų ir paleido juos pavandeniu, prikrovę putinų uogų, apkaišę paukščių plunksnomis.

Jie išvaikščiojo laukus ir nušliaužiojo slankius. Mikė parodo Juozapėliui vieną žalmargę karvę, kuri panaši į žemėlapij, ir karvės šone jis matęs Viduržemio jūrą. Dar sausoje pievos žemėje abu raičiojasi, ir Mikė viena ranka parodė, kaip galiis paguldyti tokius, kaip Juozapėlis. Paskum jis sako Juozapėliui:

– Ar tu žinai, kodėl Anglijoj daug dūmų?..

Juozapėlis, maža girdėjęs apie tokius daiktus, purtosi nežinąs.

– Dėl to, kad ten visi pypkes rūko. – Paskum jis patyli valandėlę ir vėl sako: – O jeigu mūsų kaimo visi vyrai rūkytų pypkes iš daikto, išeitų didelis debesis. Ot būt gerai. Aš, kai užaugsiu, turėsiu pypkę, o tu?

Juozapėlis rūkyti nenori.

Juos išskiria užėjusios liūtys, nuo kurių išsilieja upeliai ir žemėje telkšoja balos.

Atėjęs į mokyklą ir neradęs Juozapėlio, Mikė negali paslėpti savo liūdesio. Mikė nė kiek nepasitaiso naujoje vietoje. Aritmetikos sąsiuvinį pripiešia kiškių, skaitymų knygą prirašinėja, kampus jos apkarpo žirkklėmis, išduria per vidurį dvi skylės ir, eidamas namo, ją pasikabina virvute prie švarko sagos.

Tris kartus iš eilės jį pastato į kampa, kam jis, padirbęs iš popieriaus karvelius, davė kitiems ir laidė per pamokas, išplėšęs savo sąsiuvinio lapus. Mokytojas, atrodo, pradėjo duoti visišką Mikei laisvę. Jo nebaudžia, tik kiekvieną kartą, priėjęs prie jo, žiūri ilgai ir maldaujamai. O kai kitą dieną pasiskundžia mažutė pirmo skyriaus mergaitė, kad Mikė ją pastūmęs ir į balą įmetęs jos knygas, mokytojas nevaro Mikės į kampa, nepalieka po pamokų, tik ramiu ir tėvišku balsu sako:

– Dovanok jam, Izabele... – taip vadinasi nuskriaustoji. – Atleiskite jam visi. Jeigu Mikė būtų tikras vyras, jis paimtų ir perneštų per balą kiekvieną mažesnę savo draugą. Kaip matote, jis ne vyras ir ne kavalierius. Jis stiprus ir, dievažin, gal mane įveiktų. Mikutis neturi geros širdies. Jis stumia ir kumščiuoja kiekvieną už save silpnesnę. Aš nesakau, gal jis to nenori padaryti, bet jis taip daro. Mikė nelaimingas. Vaikai, padėkime jam... Jeigu jis jus nuskaus, nepykite, nesipriešinkite ir nusišypsokite jam. Pažiūrėsime, argi jau Mikė visai toks blogas vyras!

Kai mokytojas kalba, Mikė sėdi panarinęs akis, ir atrodo, kad per visą savo gyvenimą mokykloje jis pirmąkart susigėsta. Toji permaina džiugina mokytoją. Tada jis prieina ir paima Mikučiui už smakro:

– Tavęs daugiau niekad nebausiu. Daryk, kas patinka. Jeigu esi vyras, prižadėsi sau, kad visuomet būsi geras.

Mokytojas pamato, kad Mikės akyse sutviska ašara, ir jis, kiek pastovėjęs, greitai prieina prie lentos ir užrašo naują aritmetikos uždavinį.

Per dailiaraščio pamoką Mikė išsiima naują sąsiuvinį ir plunksnakotį iš suktos beržo šakos, kuriuo neatsitebi visa mokykla. Kai tik dailiaraštis – visos mergaitės puola prie jo ir prašo parašyt nors vieną žodį.

Mokytojas eina tarpusuoliu ir pataiso vienam kitam raides. Mikė nė nemato jo. Jis prisiartina, ilgai žiūri pro jo pečius ir paskum šypsodamasis glosto jo šviesučius plaukus. Mikė pakelia žydras akis ir greitai alkūne uždengia parašytus žodžius. Mokytojas palenkia galvą prie jo galvos ir sako, kad visi girdėtų:

– Matai, kai tik nori, gali visai geras vyras būti. Ir rašyti puikiai moki. O kas tokį plunksnakotį tau dovanojo?

– Ugi aš sau išdrožiau!

Mokytojas varto plunksnakotį ir stebisi išdrožinėtomis gyvačiukėmis, lapais, šakelėmis.

– Meisteris, meisteris, Mikuti!

Mikė atima nuo sąsiuvinio ranką ir pats kraipo galvą, nežinodamas, kuo stebėtis: plunksnakočiu ar savimi?

Atrodė, kad Mikės visai nebeliko mokykloje. Buvo dienų, kad visi vaikai ir užmiršo turį smarkuolį draugą.

Maža kas besiskundžia Mikės nuoskaudomis, o mokytojas net kelis kartus giria jį už rašto darbus. Galbūt jis liūdi dėl kalvio vaiko, su kuriuo nesimato jau kelintas mėnuo.

Pagaliau vieną dieną Juozapėlis grįžta. Vilki jis nauju švarkeliu, naujintelaitėmis kelnėmis, ant kurių užtrauktos, stipriai prigulusios prie stilbių blauzdų, raudonos kojinės.

– Gandras, gandraš parlėkė! – šaukia vaikai.

Tikrai, Juozapėlis panašus į gandraš. Per tuos kelis mėnesius jis tiek ištyso, kad per visą nykščio storumą ūgiu pralenkė Mikę. Tą pasikeitimą veik visi pastebi, ir kalvio sūnų suolo draugai apiberia klausimais, patys pasigirdami, rodydami naujas knygas ir uždavinius, kuriuos sprendžia. Oi, kaip jie toli nuėjo ir paliko Juozapėlį!

Mikė, girdėdamas teikiamus senam draugui pagyrus ir nusistebėjimus, prie jo prisitartina veik paskutinysis.

– Pasimieruokim! – sako jis išsitempdamas.

Toks jo pirmas pasisveikinimas.

Juozapėlis dedasi negirdįs ir nori jau sėsti į suolą, bet Mikė jį prispiria prie sienos, ir kalviukas noroms nenoroms turi parodyti ūgį.

– Tu stiebiesi! – šaukia Mikei aplink susigrūdę pasižiūrėti šitos pramogos draugai.

– O jo korpės kaip geldos! – atsikerta Mikė ir dar labiau išsitempia prieš Juozapėlį, kuris rausta ir kratosi tokiomis rungtyėmis.

Didžiausiai Mikės nelaimei, veik visi nusprendžia, kad Juozapėlis puse galvos praaugęs Mikę.

– Tavo kojos kaip gandro! – atsikerta Mikė prieš draugą ir staiga pagriebęs ima laužti jo ranką, o netrukus šoka imtynių, bet duryse išauga mokytojas, ir visi pasitraukia į savo vietas. Įeidamas mokytojas išgirsta Mikės žodžius, sviestus Juozapėliui:

– Ale aš tave įveikiu, o tu manęs – ne.

Štai rytą Mikė įsiveržia taip pat su naujomis klumpėmis ir naujais autais. Apibėga suolus. Vieną jis pavaišina sprigtu, kitam nykščiu užrėžia per pakaušį, su žirnių sauja sviedžia į langą. Visa mokykla pilna jo balso, net langai virpa. Atrodo, kad Mikė vėl atgimsta visokiems niekams ir išdykavimui. Jis negali pakęst, kad Juozapėlis jau antrą kartą atsisako su juo eiti į mišką ir domisi tik knygomis. Juozapėlis rimtai kimba pavyti draugus ir atsisako nuo kiekvieno Mikės siūlymo. Be to, Mikė negali užmiršti ir iškęsti gėdos, kad Juozapėlis jį parito.

Tai buvo prieš porą dienų. Jie visi būriu keliavo upės šlaitu išbandyt naujo aitvaro, kurį suklijavo iš laikraščių. Mikė, draugų erzindamas, pareikalauja, kad Juozapėlis išbandyt su juo savo jėgas. Kalviukas vis atsisakinėja, nors Mikė kelis kartus jam tyčiomis pakiša koją. Juozapėlis vis kenčia, bet kai Mikė visiems pareiškia, kad Juozapėlį vienu pirštu paguldysiąs, šis tyliai sako:

– O aš negulsiu!

– O aš tave suriesiu.

– O aš nesuriesiu!

– Palauk, palaikyk man aitvarą! – šūkteli draugams Mikė ir, lyg tatau būtų tikrai reikalinga, atsiraitoja pamuštinuko rankoves.

– E, bijai!

– Prižadėk, kad kojos nekiši! – pagaliau ryžtingai sako Juozapėlis ir leidžiasi Mikės suimamas. Valandėlę jie tariasi ir ginčijasi, katras neteisingai rankas laiko, katras negavęs apkabinti, bet Mikė, ir čia pasinaudojęs klasta, staiga iškelia Juozapėlį į orą, teškia žemyn, pakiša koją ir griūva ant jo. Nepaprastu vikrumu Juozapėlis išnyra į viršų ir apsižergia draugą. Bematant Mikės rankos iškryžiuotos, ir daugiau nebelieka abejonių apie kalvio vaiko pergalę.

Aplink stovį draugai džiūgauja, bet Mikė, vos atsistojęs, pūtuodamas vėl kimba į Juozapėlį ir ima jį laužti visu svoriu, užšokęs ant nugaros. Juozapėlis ir antrą kartą laimingai atsiduria viršuje. Mikė šaukia:

– Leisk, gandre tu! Ė, tu šitaip. O aš tau koją – trekšt, ir išlaušiu!

– Prisipažink, kad tave įveikiau, – paleisiu! – atsiliepia Juozapėlis, pradžiugęs pirmąja savo pergalė, tebelaikydamas glėbyje atkaklųjį ožį.

– Nejveikei! Tu kerėbla! – ir kitaip pradeda Mikė barti, net plūsti draugą, kol šisai jį paleidžia.

Mikė to negalėjo pakęsti. Jis nežinojo, kaip atgauti prarastas vyro vardas, kuris dar prieš porą valandų skambėjo visoje mokykloje. Jis nesivaldo ir vėl puola suplušęs kalviuką, kol šis atsisako daugiau eiti imtynių ir pačiam Mikei siūlo:

– Gana! Mes vienodo stiprumo. Stokime!

Rodos, to turėjo pakakti Mikei, kad būtų patenkinta jo savimyla, bet jis pradeda niekinti draugo jėgą, pripuola prie jo, ištraukia aitvarą, kurį abu pusę dienos lipdė, ir jį čia pat sudrasko.

– Štai! – pūtuodamas rikteli Mikė, mesdamas Juozapėliui į akis šipulius.

Draugai nemanė, kad taip Mikė purkštaus dėl niekų, bet jis pabėga į kalvelę, pasilenkia, pakelia kietą žemės grumstą ir sviedžia į Juozapėlį. Gerai, kad jis vikriai spėja pasilenkti: grumstas suskyla, atsimušęs prie jo kojų. Paskum Mikė sviedžia antrą ir nepataikęs pasileidžia tekinas tolyn, grūmodamas, šaukdamas:

– Atiduok man triušius!

– Kad dovanojai, tai negausi. Ot!

– Nakčia ateisiu ir papjausiu!

Vėl draugai mato, kaip Mikė iškyla kitoje kalvelėje, pripuola prie gluosnio, pasikabina ant sušalusios šakos, nulaužia ją, pavelka kiek, paskum nusviedžia. Kiek pabėgęs, jis čiumpa nuo žemės, matyt, akmenį, užsiskečia ir sviedžia į upės vandenį. Ramiam upės vandeny pūkšteli, paskum mažos bangelės pakyla ir nueina į pakraščius.

Kaip ramus upės vanduo susidrumščia dviejų draugystė, trukusi ištisus metus. Ir visai dėl niekų. Pasilikęs atšlaity su draugais, Juozapėlis suklijuoja aitvarą, ir kai Mikė prisiartina arti namų, pamato danguje kažką pakilusį lyg baltą debesėlį. Tai Juozapėlio taikos vėliava. Tačiau į ją Mikė atsako kumštelės grūmojimu.

Mokykloje veik visi sužinojo, kuriems rūpėjo sužinoti, kad kietasprandį Mikę kelis kartus iš eilės palaužė liesas ir sudžiūvęs kalviukas, kuris taip ilgai gyveno Mikės galybės šešėlyje. Tuo beveik visi apsidžiaugia, ypač silpnesnieji, nes jie dabar turės užtarėją, kuris neduos kiekviena proga Mikei nekaltai jų pakaušius skusti.

Tačiau Juozapėliui ne imtynės rūpi. Jis visomis jėgomis kimba į pamokas. Jis maža paiso, kad Mikė visaip jį pradeda šiepti. Kai tik jis seno draugo žvilgsniu atsigręžia pažvelgti į Mikę, šis tuojau pasiskubina iškišti liežuvį. Kiekvienu metu Mikė ieško progos prikibti prie Juozapėlio, apkaltinti jį nebūtomis niekšybėmis. Prieina iki to, kad Mikė pasidaro skundikas, ir po kelių nevykusių draugo apkaltinimų jis dar labiau susigūžia savo kampe, rodos, tik laukdamas progos, kaip sunaikinti Juozapėlį.

Ilgai nereikia laukti. Vieną dieną, prieš pat Kalėdas, pradeda kristi sniegas. Jis krinta į žemę dideliais gabalais, lyg jazminų žiedai, ir mokyklos karingieji suolai negali nusėdėti vietoje. Iš suolo į suolą perduodamos žinios apie ruošiamą karą. Prieš prasidedant ilgjai pietų pertraukai jau žinoma, kad kariaus antras ir trečias skyrius prieš ketvirtąjį. Tą žinią kiekvienas nekantraudamas priima.

Tik spėja mokytojas užvožti dienyną, prieangy nuaidi skambutis, – visi karingai šaukia choru:

- Karas, karas!
- Ne, diedą lipdysime!
- Karą darysime!
- Kas vokietis, kas rusas?
- Aš generolas, o tu?
- Aš viršila. Aš už tave didesnis!
- Palauk, mums reikia vėliavos!..

Tuos visus balsus išneša su klegesiu jų gerklės į kiemą. Bematant kiemas nupėduojamas, ištrypiamas mažomis jų klumpėmis, naginėmis, lyg iš tikrųjų būtų čia įsikūrus didelė karo stovykla. Pirmosios sniego gniūžtės trinktelėja į lango rėmus, kol išbėga sargienė ir pagraso pranešianti mokytojui, jeigu vaikai nesiliaus čia mėtęsi. Visi vienu balsu nutaria: geriausia bus karas daryti sode, kiek toliau nuo langų. Iš pradžių kariuomenė nėra jokios tvarkos – visi šaukia, rėkia, prausia viens kitą, ir, dar karui neprasidėjus, vienas sušlapęs pirmaskyris, su pilnomis ausimis sniego, pradeda žliumbti.

- Pirmas skyrius nekariaus. Jie mums kulkas dirbs! – atsiliepia vienas ketvirtojo skyriaus vadų.
- O mes su antruoju. Mes – vokiečiai! – pasiskelbia Mikė, plėsdamas iš švarko išdriskusį pamušalą, iš kurio bus tuojau padirbta vėliava.
- Mes rusai! Karašo malako, bum, bum! – rėkė ketvirtasis skyrius.
- Guter muter pokšt per muter. Ei, ei! Kas vokietis – pas mus!
- Aš nenoriu būt vokietis. Būkim indėnai. O kaip jie šneka?
- Aš žinau: ila mila pykšt!

Mikė, kaip tikras generolas, akim apmeta mūšio lauką ir pamato, kad priešų stovykloje taip pat ant pagaikščio iškelta mėlyna vėliava – sąsiuvinio viršelis. Visos mūšio aistros pamažėl jame ima atslūgti, kai jis niekur neranda Juozapėlio, su kuriuo ryžosi išbandyti savo jėgas ir atkeršyt už prarastąją garbę.

Tuo tarpu Juozapėlis sėdi suole ir perrašo iš knygos ketvirtąjį puslapį Biliūno pasakos. Jis neturi knygų, iš kurių galėtų laisvai mokytis, ir jam dažnai tenka persirašyti iš draugų, nes jo tėvas kaustydamas arklius vos gali aprenkti ir pavalgydinti didelę šeimą.

Netrukus klyksmas, karo šūkiai jį pavilioja prie lango. Mokyklos sode verda nepaprastas mūšis. Juozapėlis pamato pro krintantį sniegą draugų įkaitusius veidus ir apklijuotas sniegu nugaras. Ketvirtojo skyriaus dičkiai jau peržengia į antroko ir trečioko mūšio plotą ir be jokio pasigailėjimo prausia, valgydina šaltu dangaus cukrumi mažuosius. Daugelis krinta sužeistų, kurie tuojau išsiriti iš sniego kaip barsukai keturiomis ir vėl kimba viens į kitą. Jis mato, kad daugelis jo skyriaus draugų leidžiasi bėgti, palikę kovos lauką ir atkaklesnius draugus, švarkelių skvernais užsidengę galvas, palydimi iš užpakalio dažnų gniūžčių, kurias taip taikliai laido rusai, šaukdami, kiek tik gerklės leidžia:

- Karašo, šo! Ura! Ura!

Daugelis vokiečių neišlaiko, pralaužus rusams jų fronto pirmąją sieną. Jie puolė pakniopstomis į mokyklos kiemą, verkdami, kumščiuodamiesi nugarubusiais nagais, daužydami rankas į šonus. Juozapėlis jau nori sėst ir perrašinėti toliau, kai pamato vokiečių kariuomenės vadą, Mikę, apsuptą iš visų pusių ketvirtojo skyriaus generolų. Jis ginasi kiek gali, rankomis ir kojomis, spardosi kaip ožys, bet ir stipriausias būdamas nieko nepadarysi prieš dešimt dičkų. Keli jo priešai begėdiškai nusitveria

Mikę: užgula ant nugaros, o likusieji ima kraut sniegą jam už kaklo, už kelnaičių, prie nuogo kūno, kol patiesia visai ant žemės. Juozapėlis mato, kaip mažutis vaikas su rudu švarkeliu vis tebelaiiko užpakaly Mikės vėliavą, bet ketvirtokas ją taikosi išplėsti. Mikės pusėje lieka tik keli atkablūs kariai, kurie ir prausiami, ir murdomi, drąsinami jau užgulto savo vado, dar nepasiduoda.

Juozapėly užverda pyktis, kad taip nedidvyriškai elgiasi ketvirtasis skyrius. Visi geri senos draugystės atsiminimai sušildo Juozapėlį, ir jis, kaip tikras trečiojo skyriaus patriotas, surinkęs būrį iš pabėgėlių, metasi į mūšį. Jo rankos dega. Jis šūkteli saviesiems:

– Nepasiduot! Į kovą, į kovą visi, kas tik galit!

Taip dainos žodžiais sustiprinęs trečiąjį skyrių, kalviukas vėl pereina su klumpakojais į puolimą. Pirmiausia išvaduoja Mikę, nuvalo nuo jo sniegą, paskum dideliu būriu, naujomis jėgomis sujungę savuosius, veržiasi kaip debesis priekin. Jų kulkos vis taikliau ir taikliau pradeda pliekti priešą. Girdėt jau ir rusų pusėj dejavimų.

Trečiojo skyriaus vėliavėlė vėl pakyla, nešama mažo berniuko su rudu švarkeliu. Pirmieji smūgiai Juozapėliui kliūva į nugarą, į veidą. Bet jie tik paskatina dar smarkiau pulti ir atsiteisti už trečiajam skyriui padarytą skriaudą.

– Mike, pirmyn! – rikteli prabėgdamas Juozapėlis, kai šis, nesuprasdamas, kas įvyko, ištrūkęs iš priešų nagų, krato iš plaukų ir iš ančio sniegą, kuris tirpsta prie jo nuogo kūno ir šaltais lašeliais bėga krūtine. Mikė pamato, kad ketvirtojo skyriaus generolai ir kareiviai kiek įkabindami leidžiasi bėgti į laukus, prie upės kranto, ir, užsilindę už medžių, ruošiasi priimti puolimą, skubiai dirbdamiesi kulkas.

Mikė vieną valandėlę svarsto. Bet neilgai. Jo mažoje širdyje suliepsnoja dar neužgesusi neapykanta ir kerštas Juozapėliui. Ir jis palieka savo draugus ir pareiškia kariuomenėms pereinančs pas rusus. Ketvirtasis skyrius skambiu kovos šauksmu sutinka savo noru perėjusį spruklį.

– Išdavikas! – rikteli trečiojo skyriaus kariai. – Jeigu mes tave paimsime į nelaisvę, tau bus – kaput!

– Vyrai, už Mikės galvą – keturios plunksnos! Kas gyvą paims – riešutų gaus!

– Valio! – šaukia vieni, o kiti dar prideda:

– Užsupt rusus!

Netrukus dvi kariuomenės susitinka. Veidai raudoni, įkaitę, rankose – kietos sniego kulkos. Iš karto negalima atskirti, kur vokietis ir kur rusas. Generolai ir vadai puola eilinius. Per klaidą, įnirtę, aptemusiomis akimis, kai kurie ima pliekti savus. Girdėt tik šauksmai ir skysto po jų kojomis ištirpusio sniego čiūženimas.

– Gut, ura, valio, pirmyn! – šaukia viena pusė.

– Į kailį jiems. Paimt į nelaisvę gyvus!

Juozapėlis ištraukia iš pailsusio kareiviuko vėliavėlę ir ją perduoda kitam. Kiekvienas žino iš istorijos pamokų apie karus, kad vėliavos atidavimas priešui – reiškia negarbę ir galą. Todėl ji turi būti nešama garbingai, iki mūšio galo, kol bus paimta prieš vėliava.

Kai Juozapėlis išgirsta skambutį, jis iškelia abi rankas ir sušunka:

– Taika! Užteks!

Bet jo niekas neklauso. Pakartotinai surikus, kova nurimsta, tik viena kita sniego gniūžtė prazvimbia pro ausis. Juozapėlis vėl pakelia rankas, norėdamas, matyt, pasakyti taikos prakalbą savajai ir prieš kariuomenei, kai tiesiog į jo burną su purvu patenka aitri, šalta sniego gniūžtė. Jis pamato Mikę, kuris, nepaisydamas paliaubų, suminko dumbliną sniegą, padažo jį balutėj ir vėl ruošiasi sviesti Juozapėliui.

Tačiau Mikei netenka daugiau vaišinti Juozapėlio, kuris nuleidžia rankas, susvyruoja, paskum griebiasi už galvos ir kniūpsčias puola ant žemės.

– Ir gavai į dantis! – sako Mikė, paleisdamas iš rankų gniūžtę.

Jis stovi ir mato gulinčio Juozapėlio raudonas kojines, kurios atrodo kaip kraujo dėmės baltame sniege. Tačiau netrukus jis įžiūri tikrą kraują, kuris su seilėmis ir purvinu sniegu teka pro burną.

Prieina draugai vienas po kito. Prieina ir išsigandę, be žodžių, sustoja aplink kritusį trečiojo skyriaus karvedį, greta kurio guli suplėšytas skarmalas – vėliavėlė. Mikė pajunta, kaip jo neapykanta tirpsta, nyksta lyg sniegas. Jam darosi gaila draugo. Jis girdi kūkčiojimą, prislėgtą verksmą, paskum storą, griežtą balsą. Mokytojo balsą. Mikė nieko nemato, tik baltą žemę ir dideles dideles Juozapėlio rankas, kurios ne kartą buvo apkabinusios jo kaklą, kai jis jį prieš metus nešiojo per upių brastas. Staiga Mikę stipriai kažkas papurto. Dar kartą ir dar dar. Jis pakelia pilnas išgąščio akis, susigūždamas, lyg jį kas būtų užsimojęs mušti, ir pamato mokytoją, žiūrintį į jį. Mokytojas visą laiką sekė iš savo kambario pro langą mūšį ir atsirado visai netikėtai. Pirmiausia jis pakelia nuo žemės, prie Juozapėlio kojų, kietos gniūžtės nuotrupas ir rodo jam:

– Tai tu šituo draugą mušei?

Mikė tyli. Jo kojos ir kūnas virpa ne iš baimės, kad jį gali nubausti, bet iš gailėsčio, kuris suspaudžia jo širdį. Mikė mato, kaip mokytojo padedami du ketvirtuojo skyriaus mokiniai pakelia Juozapėlį, užsideda jo rankas sau ant pečių ir neša. Juozapėlio raudonomis kojiniomis apmautos blauzdos tabaluoja lyg pagaikščiai.

Mikę apima didelis noras bėgti, pasprukti. Bet jis negali to padaryti, nes pats mokytojas jį veda už rankos, nieko jam nesako. Veda tuo kraujo pėdsaku, kuriuo nunešė į mokyklą jo draugą Juozapėlį.

Sužeistąjį įneša į klasę. Greitai sargienė atneša dubenį vandens, kuriuo nuplauna Juozapėlio veidą. Po valandėlės Juozapėlis apsidairo išblyškęs ir šypteli mokytojui

– Neskauda?

– Ne... – Juozapėlis pirštais paliečia savo burną. – Tik vienas dantis kliba, ponas mokytojau! – kalba jis nerūpestingai, lyg viskas būtų vieni juokai.

Bet mokytojas žino, kad Juozapėlis sukandęs dantis vos tveria spiritu sumirkytą lūpą. Jis tik nenori parodyti, kad jam gelia, ir todėl šypsosi.

Mikė stovi čia pat, lyg visų užmirštas. Klasėje įsiviešpatauja tylą, nes visi žino, kad dabar ateina nusikaltėlio eilė. Mokytojas paglosto Juozapėlio galvą, paliečia skruostą, liepia jam ramiai pasėdėti valandėlę ir netrukus rūščiu veidu atsigręžia į Mikę. Mokytojas ilgai tyli, lyg svarstydamas, kokių gi vaistų duoti šitam nenuoramai, išdykėliui.

– Mikuti, – atsiliepia mokytojas griežtu balsu, – Mike, – kartoja jis tvirtesniu balsu, – ar tu pagalvoji, ką tu padarei? Juk nedaug tereikėjo, ir būtum išmušęs savo draugui akį. Kas tada?..

Mikučio lūpa išsitempia, pečiai pradeda judėti, ir, pirštais įsitvėręs savo švarko sagutės, ima verkti.

– Ir kuo tau nelaimingas draugas nusikalto? – kalba toliau mokytojas, nepaisydamas Mikės šliurpčiojimo. Kai Juozapėlis išėjo tau padėti kovoti su ketvirtuoju skyriumi, tu palikai savuosius, kad galėtum nuskausti draugą dėl menkniekių. Ir tu kirtai kietu, purvinu sniegu. Taip galėjo pasielgti tik beširdis.

Mikė vis garsiau verkia. Ašaros jo kaip pupos byra švarkelio atlapais žemyn. Kumštelėmis jis trina akis. Verksmas jį visą purto.

– Aš matau, – sako mokytojas, – kad tau sunku pasitaisyti. Tu pasižadi ir neklausai. Tu užpuolei draugą tuo pačiu laiku, kai jis ištiesė tau taikos ranką. Juozapėlis pasielgė kaip tikras vyras, kaip kilnus nugalėtojas...

Mikė pradeda taip garsiai verkti, kad ir Juozapėlis neišlaikęs pravirksta. Rauda ir paskutiniuose suoluose dvi mažos mergaitės. Timpčioja ir kitų lūpos.

Mokytojas negali nieko daugiau sakyti. Jis laukia užsikniaubęs, nuleidęs galvą, paskum atsistoja, prieina prie Juozapėlio ir stovi.

– Užteks, Juozapėli, – sako mokytojas. – Tave nuskriaudė draugas. Bet aš jo nebausiu, nors jis užsitarnavo didelės ir sunkios atgailos. Mikutis tavo rankose, Juozapėli. Pasakyk, kaip turiu su juo pasielgti?

Juozapėlis stojasi, rankomis užsiėmęs veidą. Jo lūpos patinusios. Jis nori kažką sakyti, bet vėl kniumba į suolą ir pro ašaras ištaria:

– M-mokytojau... aš noriu, kad Mi-mikei... aš... jūs... dovanotumėt...

– Juozapėli, tu dar kartą parodei esąs geros širdies. Manau, kad tai padės Mikučiui geriau kaip pati sunkiausia bausmė. Mikuti, o tu dabar pasakyk, ar prižadi pasitaisyti?.. Žinok, kad tai paskutinis kartas...

– Prižadu!.. – atsako tyliai, prislėgtu balsu Mikutis. Svyruodamas jis prieina greitai prie Juozapėlio ir apkabina jį. Juodu abu pasilaikydami verkia. Jų rankos tvirtai sukabintos, lyg amžinai taikai.

– Rankos jums duotos ne tam, kad jūs pastumtumėt mažesnę, pakeltumėt akmenį prieš draugą, neteisingai prisiektumėt. Jūsų rankos laiko jūsų gyvenimą, su jomis statysite savo ateitį. Jos turi padaryti didelius ir kilnius darbus! – sako mokytojas.

Paskum jis paima už pečių Juozapėlį ir Mikę, kuriuodu vis dar tebestovi susikibę vienas prieš kitą, vis tyliai beverkdami, ir sako:

– Judviejų rankos buvo didžiausia šių metų pamoka.

Mikutis šypteli Juozapėliui. Paskutinės ašaros džiūsta jo skruostuose, o akys giedrios ir geros. Jie jau nebe priešai, bet draugai. Tuo tarpu kai rankų vainikas susipina aplink juos, Mikė pasvyra į Juozapėlį ir sako:

– Aš dabar turiu du vartiklius karvelius ir tau rytoj abudu atnešiu...